

LUNDS
UNIVERSITET

Ett löfte om jämställdhet?

En diskursanalytisk läsning av jämställdhet i propositionen till Sveriges samtyckeslag.

Författare: Linda Olofsson

GNVM03 examensarbete, 30 hp

Masterprogram i genus, migration och social rättvisa

Genusvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet

Handledare Lena Karlsson

Vårterminen 2023

Abstract

Based on a feminist poststructural framework and discursive analytical readings of sexual violence and intersectionality, gender equality in Sweden's self-image and the concept of consent, this thesis examines how gender equality is presented in the legal document that is the basis for the Swedish Consent Act: *A new sexual crime legislation based on voluntariness* (Prop. 2017/18:177). Through the critical text analysis method: WPR and the approach of a reflexive thematisation, the thesis has been able to highlight central concepts that are prominent in the document and construct the analysis based upon them. The conclusion is that gender equality is presented through concepts based on heteronormative and racialised logics that are linked to the exclusionary practices embedded in Sweden's gender equality discourse. This shows that the Consent Act is not a change that addresses previous criticism of the sex crime legislation or focuses on solving the structural problems surrounding sexual violence. Instead, it is presented as a solution for reproducing Sweden's gender equality discourse as a modern nation at the forefront of preventing sexual violence och promoting gender equality. Notably, by analysing how gender equality is captured and renegotiated, this thesis have shown how this affects how we are able to understand voluntariness and involuntariness in relation to sexual violence.

Key words: Sweden's consent Act, gender equality, sexual violence, discourses, feminist poststructuralism

Nyckelord: Sveriges samtyckeslag, jämställdhet, sexuellt våld, diskurser, feministisk poststrukturalism

Tack.

Tack, Mamma, Emil, Sonja och Malin. Tack Genusvetenskapliga institutionen i Lund för alla dessa år. Tack Pappa, Alicia, Jackie, David, Albin, Agnes, Noah, Ann och Gunilla. Tack Linda.

Innehållsförteckning

Abstract	1
1. Inledning	4
1.1. Syfte och frågeställning	6
1.2. Uppsatsens disposition	6
2. Uppsatsens material: Prop. 2017/18:177	7
3. Bakgrund	8
3.1. Sveriges samtyckeslag	8
3.2. Svensk jämställdhetspolitik och sexuellt våld	9
3.3. Sexualbrott, en bakgrund	10
4. Tidigare forskning	12
4.1. Forskning på Sveriges jämställdhetsbild	12
4.2 Lagen som arena för jämställdhetspolitik	13
4.3. Sveriges samtyckeslag	13
4.4. Internationella samtyckesregler och begreppet samtycke.	14
5. Teoretiskt ramverk	15
5.1. Feministisk poststrukturalism	15
5.1.1. Diskurser	16
5.2. Poststrukturalistiska läsningar av sexuellt våld och behovet av intersektionalitet	18
5.3. Sveriges jämställdhetsdiskurs	20
5.4. Begreppet samtycke	21
6. Metod	23
6.1. En poststrukturalistisk läsning och WPR	24
6.2. Min läsning och tematisering	26
6.3. Etisk diskussion - diskursiv läsning av sexuellt våld	27
7. Analys	28
7.1. En modern (lag)ändring	29
7.1.1. Värdiga och jämställda subjekt.	34
7.1.2. En 'frivillig' lösning?	38
7.2. Maktordningar och logiker	43
7.2.1. Heteronormativ tolerans	44
7.2.2. Den jämställda (gärnings)mannen	50
7.2.3. Diskursivt arbete och hotande kulturer	54
7.3. Juridiskt legitimitet	57
8. Slutsatser	62
8.1. Avslutande reflektioner och vidare forskning	65
Referenser	67
Material	67
Litteratur	67

1. Inledning

När Sverige införde samtyckeslagen i augusti år 2018 och ändrade fokuset i sexualbrottslagen från närvaron av hot eller våld till frånvaron av frivillighet läste jag den som positiv. Jag tolkade den som ett starkare skydd mot sexuellt våld och därigenom som ett löfte om ett mer jämställt samhälle där ömsesidighet och frivillighet är norm för sexuella aktiviteter. Det var inte förrän hösten 2020 som jag under min genusvetenskapliga utbildning började fundera på olika utmaningar med användandet av lagstiftningar för att påverka sociala ojämlikheter. Hur är lagen och då särskilt sexualbrottslagstiftningen ett jämställdhetspolitiskt verktyg? Vem skyddas? Och vilka problem ska samtyckeslagen lösa? I den här uppsatsen kommer jag därför utifrån ett feministisk poststrukturalistiskt ramverk analysera hur jämställdhet skrivs fram i det rättsliga dokumentet som ligger till grund för samtyckeslagen, propositionen: *En ny sexualbrottslagsstiftning byggd på frivillighet* (Prop. 2017/18:177). Genom den kritiska textanalysmetoden WPR: *What's the problem represented to be* är mitt syfte att undersöka vilka logiker och antaganden som är aktiva i propositionen och vilka jämställdhetsrelaterade problem samtyckeslagen föreslås lösa. Uppsatsen kommer situeras brett inom poststrukturalistiska och diskursanalytiska läsningar av sexuellt våld och behovet av intersektionalitet, jämställdhet kopplat till Sveriges självbild samt begreppet samtycke.

En samtyckesbaserad sexualbrottslagstiftning var länge ett omdebatterat ämne hos såväl forskare som aktivister (Lyrstrand Larssen 2014, Leijonhufvud 2015 och Lövkrona & Nilsson 2020). Förespråkarna menade att samtyckeslagen var ett viktigt jämställdhetsverktyg för att motverka maktstrukturer som ger män uppfattningen att de har rätt till kvinnors kroppar (ibid). Den ideella organisationen FATTA som var central i lobbandet beskrev lagen som en viktig markör mot sexuellt våld och förbättring på tidigare sexualbrottslag som kritiserats som bristande i att döma brott där våld inte är explicit närvarande. Samtidigt menade opponenter att lagen tar fokus från det förebyggande arbete som behövs för att bekämpa sexuellt våld (Eriksson 2016, Lyrstrand Larssen 2014). RFSU, Riksförbundet för sexuell upplysning, var en av de kritiska rösterna till införandet av lagen och argumenterade för att den behöver problematiseras, men att det glömts bort i den "halleluja stämning" som rådde kring samtyckeslagens införande (ibid). Mitt breda syfte skulle kunna beskrivas vara att utföra en problematisering av samtyckeslagen som tidigare debatter menade, som jag själva bidrog till, glömts bort under 'halleluja stämningen'.

Sverige har länge haft en väletablerad självbild som ett av världens mest jämställda länder, vilket tydligt återspeglas i svensk lagstiftning där flera lagar och policys tagits fram för att motverka ojämlikheter och främja jämställdhet (Skilbrei 2021). Inte minst sexualbrottslagstiftning har genomgått flera förändringar i jämställdhetssyften och specifikt sexuellt våld som en jämställdhetsfråga är idag ett av de mest politiskt prioriterade områdena för att uppnå jämställdhet (Lövkrone & Nilsson 2023). Samtidigt har Sveriges politik, rättssystem och sexualbrottslag kritiserats för att låta sexuellt våld fortgå i samhället, specifikt mot kvinnor, utan vidare konsekvenser (ibid). Samtyckeslagen kan således beskrivas som en av flera åtgärder som tagits fram i syfte att påverka (o)jämställdhet i svenska samhällen. Något som inte framhålls ofta är att Sverige inte var först med att införa en samtyckesbaserad sexualbrottslagstiftning utan var flera år efter flera länder, till exempelvis Skottland som införde en samtyckesbaserad sexualbrottslag år 2002 och Kanada sedan 1980-talet (Hörlin 2016). Trots det framhålls svenska samtyckeslagen ofta som en jämställdhetspolitisk och feministisk triumf säregen från andras (samtyckes)lagar och tidigare ändringar i Sveriges egna sexualbrottslag (Skilbrei 2021). Mot denna bakgrund är det intressant att undersöka hur samtyckeslagen gör kopplingar mellan svensk jämställdhetspolitik och samtycke. Jag vill därför undersöka hur jämställdhet beskrivs i propositionen till samtyckeslagen, men även hur det inte beskrivs och vad som lämnas osagt.

Hur jämställdhet skrivs fram menar jag hur jämställdhet framställs och inte framställs i propositionen till samtyckeslagen, vilka logiker som ligger till grund för formuleringarna och hur detta kopplas till samtycke och sexuellt våld. Linda Martín Alcoff (2018) skriver att diskursen kring sexuellt våld utgör ett ramverk för hur sexuellt våld förstås (s.3-5). Vilka narrativ om våld anses rimliga och legitima? Vem kan vara ett offer och vem kan bli anklagad, och fällas? Det handlar inte om vad som är sant utan vad som kan vara sant som motsatsen till meningslös, vilket påverkar möjligheter till förändring och motstånd (ibid). Därigenom kan beskrivningarna i samtyckeslagen förstås konstruera jämställdhet på ett visst sätt i relation till en diskursiv förståelse av sexuellt våld. Jag vill därför undersöka hur den nya regleringen framställs som ett steg mot jämställdhet.

1.1. Syfte och frågeställning

Mitt syfte är att undersöka hur jämställdhet skrivs fram i propositionen: *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet* (Prop. 2017/18:177), mot bakgrunden av sexuellt våld, som i decennier genom politiska och rättsliga åtgärder i ramats in som en jämställdhetsfråga i Sverige (Nilsson och Lövkrona 2023). Genom att utforska hur samtyckeslagen diskursivt framställs som ett steg mot jämställdhet vill jag bidra med en förståelse av den diskursiva konceptualiseringen, av jämställdhet och sexuellt våld, i relation till Sverige som framhålls som experten på båda områdena. Uppsatsen kommer förhålla sig till följande övergripande forskningsfråga och underfrågor:

Hur skrivs jämställdhet fram i propositionen: *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet*?

- Hur presenteras samtycke i relation till jämställdhet?
- Vilka andra begrepp presenteras som lösningar och/eller problem?
- I vilken utsträckning presenteras könsneutralitet i propositionen och görs andra antaganden om kön?
- Görs antaganden om andra maktordningar, och i så fall hur, i propositionen?
- Vilka subjektspositioner skapas i propositionen?

1.2. Uppsatsens disposition

Uppsatsen är indelad i åtta avsnitt med tillhörande underavsnitt. I nästa avsnitt presenterar jag uppsatsens material. I tredje avsnittet, Bakgrund, redogör jag för samtyckeslagen, Sveriges jämställdhetspolitik och sexuellt våld, samt en bakgrund till sexualbrott. I fjärde avsnittet, Tidigare forskning, presenteras forskningsfältet kring Sveriges jämställdhetsbild, lagstiftningar, samtyckeslagen och internationella samtyckeslagar, samt hur uppsatsen förhåller sig till dessa. I mitt teoretiska avsnitt som följer presenterar jag feministisk poststrukturalism och uppsatsens diskursanalytiska ramverk. I avsnittet efter, Metod, redogör jag för poststrukturalistiska textanalyser, analysmetoden WPR, tematiseringen av materialet samt mina etiska reflektioner kring att göra en poststrukturalistisk läsning av jämställdhet och sexuellt våld i samtyckeslagen. I sjunde avsnittet, Analys, analyserar jag propositionen utifrån uppsatsens teoretiska ramverk. I slutsatser presenterar jag analysens slutledning och svar på

uppsatsens forskningsfrågor. Jag avslutar med en diskussion om hur uppsatsens val av teori och metod fungerat samt möjliga vidare studier.

2. Uppsatsens material: Prop. 2017/18:177

Uppsatsens material är propositionen till samtyckeslagen: *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet* (Prop. 2017/18:177). En proposition är ett förslag till beslut, som läggs fram av regeringen till riksdagen (Nationalencyklopedin u.å.). Den kan handla om förslag till en ny lag eller en ändring i befintlig lag och grundas på regeringens bedömning av det utredande arbetet till förslaget (ibid). Samtyckeslagen är inte en lagstiftning som namnet antyder utan en ändring i befintlig lagstiftning som flyttar gränsen för straffbar gärning från användandet av våld, hot eller utnyttjat offrets särskilt utsatta situation, till om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte (Prop. 2017/18:177). Propositionen innehåller redogörelse av ändringen, bakgrunden till införandet, motiveringar, eventuella konsekvenser, och vad samtyckeslagen ämnar att lösa/förändra. Propositionen består av 134 sidor, inklusive bilagor. Samtyckeslagen inför även specifika ändringar i relation till sexualbrott mot barn, vilket redogörs för i propositionen. För att avgränsa uppsatsen har jag valt att inte fokusera på dessa utan istället på ändringarna i relation till vuxna. Detta gör att uppsatsens material utgörs av cirka 110 sidor i propositionen.

Propositionen är disponerad enligt följande: först presenteras ändringen, sedan bakgrunden till införandet och hänvisningar till tidigare ändringar och utredningar i sexualbrottslagstiftningen, och sedan behovet av ändringen. Därefter presenteras regeringens beslut kortfattat i relation till olika aspekter i lagstiftningen som påverkas av ändringen, såsom "*hur frivillighet uttrycks*", eller, "*Sexualbrott som sker på distans*". Regeringens beslut följs av den utredande kommitténs och remissinstansernas åsikter, som kan skilja sig från regeringens. Remissinstanserna är berörda myndigheter, organisationer eller andra som kommittén uppfattar som experter i relation till lagförslaget (Regeringen u.å.). Därefter svarar regeringen på kommitténs och remissinstansernas åsikter och motiverar sitt beslut. Till sist presenteras så kallade konsekvenser för besluten, bland annat för jämställdhet, och propositionen avslutas med bilagor.

Propositionen valdes som material för att den innefattar de redogörelser och argument för hur sexuallagbrottsstiftningen bör utformas för att motverka sexuellt våld och uppnå Sveriges jämställdhetsmål utifrån frivillighet som brottsrekvisit. Utifrån min feministiska poststrukturalistiska ansats och metod behöver mitt material föreslå förslag eller vägledning till handling/agerande (Bacchi & Goodwin 2016:18). Till exempelvis texter skrivna i syfte att erbjuda regler, åsikter och råd om hur samhället ska agera, vilket propositionen gör genom att ändra grunden för brott från våld/hot till frivillighet. Eftersom jag syftar till att undersöka den diskursiva förståelsen av jämställdhet som är inskriven i samtyckeslagen är propositionen tillräcklig som material.

I kommande avsnitt kommer jag att kortfattat beskriva samtyckeslagen och dess syfte, sedan redogör jag för Sveriges jämställdhetspolitik och sexuellt våld som jämställdhetspolitisk fråga, och till sist ger jag en bakgrund till sexualbrott i svensk lag.

3. Bakgrund

3.1. Sveriges samtyckeslag

Samtyckeslagens ämnar att förtydliga att alla sexuella aktiviteter ska ske frivilligt (Prop. 2017/18:177, s.19-22). Behovet av samtyckeslagens införande grundas enligt (dåvarande)regeringen ur samhällets uppgift att skydda medborgare från alla former av sexuella kränkningar, vilket förutsätter ett tydligt straffrättsligt skydd (ibid, s.15). Det rättsliga fokuset flyttas därmed från våld/hot till frånvaron av frivillighet för att stärka det rättsliga skyddet som centreras kring individers sexuella integritet och självbestämmanderätt. Samtyckeslagen har i tidigare lagstiftningsärenden och i den allmänna debatten kallats för samtyckeslagstiftningen vilket bidragit till dess namn (ibid, s.18). Begreppet samtycke innefattas dock inte i ändringarna på grund av att begreppet redan används i lagstiftning på ett sätt som inte överensstämmer med den innebörd som den bör ha i relation till sexualbrott. Det handlar om att samtycke används i relation till ansvarsfrihetsgrunder där samtycke kan bli ogiltigt i efterhand om individer inte hade full insikt om relevanta förhållanden. Därför blev grundrekvisitet för brott istället "*inte deltar frivilligt*" (ibid). Syftet med ändringen är att eftersträva en mer jämställd sexualitet och motverka en traditionell syn på hur samlag ska gå till. En lagstiftning som har sin utgångspunkt i frivillighet bedömer regeringen som ett tydligt

och normativt budskap som kan påverka människors värderingar och nå jämställdhetspolitiska mål (ibid, s.76).

3.2. Svensk jämställdhetspolitik och sexuellt våld

Jämställdhet fick politisk legitimitet i Sverige kring 1970-talets slut, specifikt av den dåvarande socialdemokratiska regeringen och (o)jämställdhet kopplades till ojämlika maktstrukturer mellan kvinnor och män (Lövkrone & Nilsson 2023, s.17-18). År 1979 införde regeringen Lagen om jämställdhet (1991:433), som fokuserade på kvinnor och män i arbetslivet, som senare ersattes av diskrimineringslagen. Samma år antogs FNs Kvinnokonvention om avskaffandet av alla slags diskrimineringar av kvinnor vilket fick stor betydelse för Sveriges jämställdhetsutveckling (ibid). Sedan dess har jämställdhet som politisk och rättslig fråga kontinuerligt utvecklas till ett flöde av lagar och policys som format Sveriges status och självbild som ett av världens mest jämställda länder (Skilbrei 2021). Svenska lagar som införts i jämställdhetssyfte är bland annat: Socialtjänstlagen från 1982, Högskolelagen från 1992 och Föräldraledighetslagen från 1995,

Kort efter jämställdhetens ingång som politisk fråga riktades uppmärksamheten mot sexuellt våld (Lövkrone & Nilsson 2020, s.12). Våldet kopplades till jämställdhet som orsaken till och resultatet av ojämställdhet, vilket introducerade en cirkulär förståelse av sexuellt våld som jämställdhetspolitisk fråga. Det blev tydligt när Sverige år 1993 antog FN:s deklaration om avskaffandet av våld mot kvinnor som deklarerar att våldet orsakas av det historiskt sett ojämlika förhållandet mellan kvinnor och män. År 1997 tog Sverige själva fram propositionen Kvinnofrid som räknades som en milstolpe i det praktiska politiska arbetet mot (sexuellt)våld. Vid 1990-talets slut införde Sverige förbud av sexköp vilket fick stor effekt på Sveriges internationella jämställdhetsstatus som först i världen med en sådan lagstiftning mot prostitution. Sexköpslagen motiverades utifrån att i ett jämställt samhälle är det inte värdigt eller accepterat att män köper sex av kvinnor mot ersättning (ibid, s.41). Sexuellt våld blev därmed inte enbart ett viktigt politiskt område utan fungerade även som en barometer för Sveriges jämställdhetstillstånd (Skilbrei 2021 s.76).

Idag fokuserar jämställdhetspolitiken övergripande på att kvinnor och män ska ha samma rättigheter inom alla områden i livet (Regeringen 2016). Sedan 2006 har Sverige det övergripande jämställdhetsmålet: att kvinnor och män ska ha samma makt att forma

samhällen och sina liv, och år 2016 konkretiserades målet ner till sex delmål (ibid). Samtyckeslagen beskrivs som ett verktyg för att specifikt uppnå det övergripande målet, samt delmål sex: *“Mäns våld mot kvinnor ska upphöra, där kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet”* (Prop. 2017/18:177 s.76). Begreppet *mäns våld mot kvinnor* är ett paraplybegrepp som inkluderar både fysiskt, psykiskt och sexuellt våld (Lövkrona & Nilsson 2020, s.47-51). Syftet med begreppet är att rikta uppmärksamhet på våldet som ett strukturellt och könat problem, men har kritiserats för att stänga ute specifika identiteter (ibid, s.57). Forskning visar att sexuellt våld mot hbtqi-personer sker lika frekvent och allvarligt som mot kvinnor men samtidigt finns det stora kunskapsluckor eftersom det handlar om grupper som är uteslutna i bland annat befolkningsstatistik, vilket påverkar möjligheten till undersökningar (ibid). I begreppet ‘mäns våld mot kvinnor’s’ politiska användning inkluderas ofta så kallat hedersrelaterat våld (Skr.2016/17:10, s.109, Lövkrona & Nilsson 2020, s.221-225). Våld i hederns namn beskrivs ofta kopplat till en icke-västerländsk kultur bortkopplad från Sverige och jämställdhet. Det beskrivs huvudsakligen som kontroll genom våld/hot mot kvinnliga familjemedlemmar, över deras sexualitet, för att skydda familjens/släktens heder, men kan även ske mot män. Våldet fick politisk uppmärksamhet under slutet av 1990-talet efter att mord på unga kvinnor som utförts av släktingar i namn av heder uppmärksammats i media (ibid). Sedan juni år 2022 är hedersförtryck ett brott i brottsbalken och syftet är att tydliggöra allvaret i brottet (Prop. 2021/22:138). Samtidigt har begreppet kritiserats för att riskera att peka ut specifika grupper och påverka lagens princip om allas likhet inför lagen (Lövkrona & Nilsson 2020, s.230).

Internationellt har Sverige sedan 1990-talet haft en väletablerad status och självbild som ett föregångsland inom jämställdhet och kvinnors rättigheter (Lövkrona & Nilsson 2023, s.25-26). År 1995 blev Sverige utnämnt till världens då mest jämställda land och inom EU har Sverige innehaft positionen som det mest jämställda medlemslandet sedan 2005. I EUs mätning av jämställdhetsutmaningar i medlemsländerna ingår däremot inte sexuellt våld, men trots avsaknaden framhålls Sverige ofta som framgångsrik i bekämpandet av våldet (ibid).

3.3. Sexualbrott, en bakgrund

Innan sexuellt våld blev en jämställdhetspolitisk fråga definierades sexuellt våld som ett individproblem kopplat till överfallsvåldtäkter vilket resulterade i att våldet fick lite politisk uppmärksamhet (Lövkrona & Nilsson 2020, s.167-169). Det centrala var våldet och det var

kvinnans(offrets) ansvar att bevisa för att själv inte dömas för otukt. Först när kvinnor gjort alla försök till motstånd kunde våldtäktsbegreppet komma i fråga, vilket gjorde att kvinnans handlade innan, under och efter brotten blev intressant för rätten. Kvinnan framställdes behöva beskydda sin 'ärbarhet' som stals vid våldtäkterna. Samtidigt fanns det undantag för vilka kvinnor som kunde uppfattas som offer för våldtäkt, till exempel kvinnor i äktenskap där brottet skedde av maken, eller prostituerade (ibid). Behovet av en sexuallagbrottsstiftning positionerad utifrån frivillighet grundas mot denna bakgrund av våldtäkt som centraliserat kring kvinnans bevisbörda av våld. Först under 1960-talet och närmandet av den sexuella revolutionen blev våldtäkt mer uppmärksammat som ett samhällsligt problem och kvinnans bevisbörda ifrågasattes (Lövkröna & Nilsson 2020, s.167-169). Flera ändringar gjordes i lagen för att skydda den sexuella friheten, till exempel infördes brottsbalken år 1962 där sexualbrott placerades under sedlighetsbrott och våldtäkt inom äktenskap blev olagligt. Skyddet mot den sexuella integriteten blev dock inte villkorslöst utan kvinnans handlande och relation till förövaren var fortsatt i fokus (ibid). År 1984 reviderades brottsbalken och sedlighetsbrott byttes ut till sexualbrott med syfte att kvinnans handlande och relation till förövaren skulle sluta att beaktas (Prop. 2017/18:177, s.16). År 1998 görs sexualbrottslagen könsneutral efter införandet av kvinnofridspropositionen vilket blev betydelsefullt för inkluderingen av fler vålds-erfarenheter inom lagens ramverk. Året efter infördes förbudet mot köp av sexuella tjänster (ibid).

Under 2000-talet uppmärksammade media flera våldtäktsfall som inte lett till fällande domar på grund av att tillräckligt våld inte kunnat bevisas (Lövkröna & Nilsson 2020, s.167-169). År 2005 och 2013 görs två specifika utredningar och lagändringar i svensk sexualbrottslag i syfte att stärka skyddet av den sexuella integriteten och bidra till positiva effekter för jämställdhet (Prop 2017/18:177, s.16-17). Båda lyfter att skyddet varit bristfälligt i de fall där våld/hot inte varit närvarande och en samtyckesreglering diskuteras som en lösning. Båda utredningarna bedömde att en samtyckeslag inte var nödvändig och ändrade istället lagens språk. År 2005:s ändringar bedömdes senare som bristfälliga vilket föranledde 2013 års utredning. I sin tur bedömdes 2013 års ändringar relativt snabbt som bristfälliga vilket föranledde till att regeringen år 2014 tillsatte den utredning som resulterade i samtyckeslagens införande i augusti 2018. Den utredande kommittén bedömde, i motsats till 2005 och 2013 års utredningar, att en samtyckeslagstiftning var ett viktigt verktyg för att uppnå svenska jämställdhetsmål. Efter remitteringen lämnade regeringen över, till riksdagen, propositionen: *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet* (ibid).

4. Tidigare forskning

Det finns en stor bredd av forskning på den svenska sexualbrottslagstiftningen både innan och efter samtyckeslagens införande. Inte minst ett stort antal studier gjorda på lagen och dess praxis (se exempelvis Ekholst 2015, Levy 2015 och Wegerstad 2022). Det är ett väl undersökt och diskuterat område. För att avgränsa har jag valt att ta avstamp i studier med diskursivt fokus på Sveriges jämställdhetsbild och lagstiftningar med jämställdhetssyften, samt samtyckeslagen och internationella samtyckesregleringar. Forskningen är kompatibel med uppsatsens teoretiska ramverk genom att den möjliggör för att undersöka hur specifika logiker och antaganden påverkar hur olika begrepp och ord tillskrivs betydelse i och genom diskursen. Detta skapar en relevant ansats att ta avstamp ur för att undersöka hur jämställdhet skrivs fram i propositionen till samtyckeslagen.

4.1. Forskning på Sveriges jämställdhetsbild

Diskursiva feministiska studier har visat på en svensk jämställdhetsdiskurs som inkluderar vissa subjekt och exkluderar andra. I antologin *Challenging the myth of gender equality in Sweden* studerar flera genusvetenskapliga forskare Sveriges jämställdhetsbild (Griffin 2016, Giritli Nygren, Fahlgren & Johansson 2016 och Martinsson, Griffin & Nygren 2016). Martinsson et al. (2016) visar utifrån ett poststrukturalistisk perspektiv att Sveriges jämställdhetsbild kan förstås som diskursiv. Den baseras på och reproducerar hegemoniska normer som bygger på naturalistiska, nationalistiska, hetero och cis normativa och rasifierade positioner i neoliberal tid och kontext. Den diskursiva självbilden bygger på och bidrar till att upprätthålla hierarkiska ordningar mellan det framställda moderna och högre utvecklade 'vi' (Sverige) och de mindre utvecklade 'andra'. Martinsson et al. visar hur fokuset på vi/de bidrar till att osynliggöra den egentliga jämställdheten och de utmaningar som finns (ibid).

Den svenska jämställdhetsdiskursen utgår från både ett binärt tänkande kring vi och dom samt en heteronormativ förståelse av kön. Som Lövkrona & Nilsson (2023), docent i etnologi respektive genusvetare och professor i etnologi, skriver i sin analys av Sveriges jämställdhetsdiskurs, tar sig den binära förståelse uttryck genom att centrera jämställdhetsåtgärder utifrån ett lika-fördelningsperspektiv snarare än att motverka

ojämlikheter (s.91-93). Vilket gör förändringar och åtgärder i jämställdhetens namn oanvändbara då de istället för att angripa problemet fokuserar på generella åtgärder för att ge kvinnor och män samma möjligheter och rättigheter i samhället. I praktiken innebär det att kvinnor inte ges rättigheter utan att män garanteras detsamma och att i första hand förstärka individens lagstadgade rätt till likabehandling och sexuell integritet (ibid).

4.2 Lagen som arena för jämställdhetspolitik

Forskning på lagar och policys visar att de är väl använda arenor för social förändring, specifikt vad gäller jämställdhetspolitik, men struktureras sällan utifrån det strukturella perspektiv som behövs för förändring. Svensson & Gunnarsson (2018) skriver i sin genusvetenskapliga och social-rättsliga studie kring olika policys att framställningen av lagarna kan förstås som kopplad till upprätthållandet av Sveriges jämställdhetsbild snarare än verka för att lösa problematiska strukturer (ibid). Grundat på lagstiftningens centrala plats i politiska jämställdhetsåtgärder vilket gör de centrala i jämställdhetsdiskursens reproduktion (ibid). Burman (2010), professor i rättsvetenskap och forskare inom mäns våld mot kvinnor och genusstudier, framhåller lagens potential genom dess starka sociala och moraliska diskurs som skapar möjligheten att konstatera vad som är rätt och fel genom att distribuera ansvar och skuld. Samtidigt visar Burman (2010) hur kriminallagen ändå positionerar brott på individuell nivå, genom att bedöma mäns våld i heterosexuella relationer utifrån antaganden om individuella känslor inom förövaren som härrör från tidigare händelser eller tillstånd. Lövkrona & Nilsson (2023) framhåller att rättsliga åtgärder trots tydlig kunskap om strukturella mönster som visar att vissa individer drabbas hårdare än andra centraliseras kring att ge alla individer samma rättigheter och möjligheter (s.101). Detta kopplar Burman (2010) till att lagar konstrueras utifrån dominanta diskurser som placerar strukturella problem på individnivå och utifrån likabehandling för att upprätthålla Sveriges jämställdhetsdiskurs. Carballo Pineiro & Kitada (2020) skriver utifrån ett social-juridiskt perspektiv i sin studie av svenska lagar att rättsliga åtgärder därmed riskerar att mest bli använda som en fasad för att ingjuta en känsla av en fungerande och modern lösning på ett problem.

4.3. Sveriges samtyckeslag

Diskursiva studier på Sveriges samtyckeslag har synliggjort hur lagen bygger på en diskursiv logik, nära kopplad till Sveriges jämställdhetsbild, som konstruerar våldtäkt till ett agent-löst

misstag snarare än en handling av ensidigt våld. Wegerstad (2021), juris doktor och forskare inom straffrätt, visar i sin diskursanalys av propositionen att våldtäkt konstrueras i relation till sex, som positivt, och en aktivitet som sker ömsesidigt och genom tydlig kommunikation. Skilbrei (2021), genusforskare och professor i kriminologi, menar att lagen konstrueras utifrån det som den ska skydda, positiva sex, kan lagen diskursivt framställas som jämställd. Lövkrona & Nilsson (2023) skriver att samtyckeslagen kan förstås som konstruerad för att snarare beskydda en diskursiv jämställdhet snarare än att stoppa sexuellt våld som strukturellt problem (s.61, 80). Nilsson (2020) kopplar detta till att rättsväsendet inte har möjlighet att peka ut svenska män som förövare utan att försvaga Sveriges jämställdhetsstatus (s.116). Resultatet blir att våldtäkt i samtyckeslagen beskrivs som ett könsneutralt, individualistiskt problem, som innefattar svårigheter med sexuell kommunikation (Wegerstad 2021). Detta gör att lagen inte tydligt kommunicerar vilka handlingar som ryms inom samtyckesrekvisitet vilket är fundamentalt för en fungerande strafflagstiftning (ibid). Istället reproducerar lagen en jämställd förståelse av Sverige med hjälp av jämställdhet, feminism och kvinnors rättigheter genom att placera våldtäkt i motsats till sex (Skilbrei 2021). Det producerar ett paradox där samtyckeslagen samtidigt som den verkar för ökad kunskap kring sexualbrott och upprättelse för brottsoffer används i reproduktionen av Sveriges jämställdhetsstatus (ibid).

4.4. Internationella samtyckesregler och begreppet samtycke.

Forskning på internationella samtyckeslagar/regleringar visar att de kan kopplas till heteronormativa antaganden och logiker kring hur sexuellt våld 'bör' gå till vilket pekar ut specifika individer som offer och förövare. Halley (2016), professor i juridik, visar i sin analys av ett regelverk på ett campus i Kalifornien att samtycke i lagen närmar sig en verklighet av sexuellt våld. Detta resulterar i att män positioneras som ansvariga för samtycket och kvinnor som passiva, vilket reproducerar kvinnor som potentiella offer och män som potentiella förövare. I relation till konceptualiseringen av våldtäkt menar Halley att samtyckeslagen därefter riskerar att peka ut utsatta grupperna som tros vara sexuellt farliga i risk för hårdare bestraffning (ibid). Quilter (2020) docent i filosofi och juridikprofessor visar i sin analys av samtyckesregleringen i Wales att definitionen av samtycke bygger på antaganden om en modern och frivillig överenskommelse som sker mellan jämställda individer. Det gör att individer som tolkas som jämställda inte kopplas till uppfattningar om hur situationer som saknar samtycke går till (ibid). Istället påverkar samhällets diskursiva

förståelse av sexuellt våld att vissa män enligt diskriminerande logiker pekats ut som potentiella förövare och andra osynliggörs (Halley 2016). Samtyckesregleringar riskerar därmed att fungera kontraproduktivt och reproducera ursäkter för sexuellt våld. Quilter (2020) skriver att samtyckesregleringar behövs, för att säkra rättssäkerheten, konceptualisera utifrån bredare och mer holistiskt perspektiv på sexuellt våld och samtycke i olika kontexter (ibid). Samtidigt skriver Halley (2016) att lagen är otillräcklig i arbetet för att stoppa sexuellt våld och istället behövs fokus på andra insatser.

Sammantaget belyser forskningsfältet som presenteras hur Sveriges jämställdhetsbild, lagstiftningar, samtyckeslagen och internationella samtyckesregleringars innebörder kan kopplas till diskursiva antaganden och logiker om jämställdhet och/eller sexuellt våld. Dessa antaganden gör att den tidigare forskningen kan förstås i relation till varandra, där till exempel Sveriges jämställdhetsdiskurs har inverkan på lagstiftningar och synliggör samtidigt möjligheten till social förändring. Min analys möjliggör för att undersöka hur samtyckeslagen framställs som ett steg mot jämställdhet och vilken jämställdhet den ämnar att närma sig. Mitt bidrag blir därmed ett tillägg till forskningsfältet där jag undersöker den diskursiva konceptualiseringen, av jämställdhet och sexuellt våld, i relation till Sverige som framhålls som experten på båda områdena, specifikt i propositionen till samtyckeslagen. Genom ett genusvetenskapligt perspektiv vill jag bidra med att synliggöra vilka förändringar som blir möjliga och därmed omöjliga i propositionens beskrivningar.

5. Teoretiskt ramverk

Jag kommer att situera min uppsats brett inom feministisk poststrukturalism och särskilt inom diskursanalytiska studier av och teorier om sexuellt våld kopplat till ett behovet av ett intersektionellt perspektiv, jämställdhet kopplat till Sverige som nation och begreppet samtycke.

5.1. Feministisk poststrukturalism

Feministiska poststrukturalismen ämnar att ifrågasätta de maktordningar som överordnar och normaliserar vissa praktiker, beteenden och föreställningar i samhället. Till exempelvis genom att undersöka de diskursiva maktförhållanden som normerar sexuella beteenden och

därigenom värderar människor på olika sätt. Hillevi Lenz Taguchi (2014) skriver i sin bok *På bara benen: En introduktion till feministisk poststrukturalism*, att poststrukturalismen syftar till att analysera konstruerade och diskursiva sociala lagbundenheter som förklarar varför människor är som de är, och gör som de gör (s.46, 51). Den feministiska aspekten synliggör, och ifrågasätter, därefter kopplingen till patriarkala strukturer, regler och praktiker. Sammantaget utmanar feministisk poststrukturalism föreställningar som förstås som givna, som exempelvis kön och sexualitet, och synliggör istället hur de är socialt konstruerade (ibid s.70). Ett feministiskt poststrukturalistiskt angreppssätt kan klassas som ett kritiskt sådant, men menar inte att tala om att något är dåligt utan istället kritiskt undersöka vilka antaganden, eller välbekanta föreställningar, som påverkar vad som uppfattas som accepterat eller sant (Bacchi & Goodwin 2016:15, Lenz Taguchi 2014). Där språket har en betydande roll och plats där det diskursiva skapandet görs och kan analyseras (Leavy & Harris 2019, s.65, Butler 2007). Feministisk poststrukturalism bidrar således till att synliggöra hur sociala fenomen har sin bakgrund och orsak till att de är som de är, deras diskursiva effekter på vad som följer av dem, och att utgångspunkten inte är given utan en konstruktion, som oftast förblindar.

Genom feministiskt poststrukturalism möjliggörs det för att analysera hur jämställdhet skrivs fram och vilka föreställningar av jämställdhet som är inskrivna i propositionen. Därigenom kan uppsatsen lyfta fram möjliga strukturer bakom de antaganden och logiker som ligger till grund för beskrivningarna av jämställdhet i relation till sexuellt våld och samtycke.

5.1.1. Diskurser

Centralt i feministisk poststrukturalism är begreppet diskurser (Lenz Taguchi 2014, s.18). Diskurser beskrivs som det 'utrymme' där innebörden och betydelse i något som sägs eller skrivs bestäms och påverkar hur något kan bedömas och tolkas. Diskurserna opererar inte alltid ute i det öppna, utan placeras ofta i det 'dolda' (ibid). Som Alcoff (2018) skriver baseras inte diskursen kring till exempel sexuellt våld nödvändigtvis på logiska argument eller bevis, utan handlar om det ramverk för vilken kontext som sexuellt våld kan pratas om i (s.229-232). Det handlar om vad som kan vara sant vid den tidpunkten och kontexten vilket gör att diskurserna förändras över tid. Den information/kunskap som finns innanför diskursen spelar en viktig roll i konstrueringen av en 'sann' verklighet (Bacchi & Goodwin 2016, s.15). Kunskap används därmed som ett verktyg för att motivera till att något ska ses som trovärdigt

eller sant. Specifika diskurser dominerar därefter över andra vilket ofta är de diskurser som är institutionellt sanktionerade. Till exempel institutioner som rättssystemet och äktenskap/familj (ibid, s.36). Diskurserna påverkas därefter av olika maktordningar som kön eller sexualitet där till exempel kön/genus är kopplade till reglerande institutioner som gör genusidentiteter enhetliga genom en tvingande heterosexualitet (Butler 2007, s.86). Därigenom uppkommer tvåkönsnormen, som varit en dominerande diskurs i olika sammanhang i olika delar av världen, och som normerar, värderar och påverkar individens handlingsmöjligheter (ibid). Genom en feministisk poststrukturalistisk analys går det således att analysera hur marginalisering och förtryck reproduceras i diskurserna genom att till exempel undersöka vilka som exkluderas ur tvåkönsnormen (Säll 2017 s.94).

Diskursen tillhandahåller därefter subjektspositioner med specifika innebörder som individer ges men även själva tar (Lenz Taguchi 2014, s.18, 70-72). De dominerande diskurserna tvingar därmed inte enbart in individer till specifika sätt att vara utan gör specifika sätt åtråvärda som individer sedan aktivt tar till sig. Detta inbegriper en förståelse av makt som en konstant pågående produktion där individer är delaktiga i att producera både i förhållande till andra men även till sig själva (ibid, s.137-138). Makt och förtryck (re)produceras därefter parallellt genom institutionerna som påverkar individers möjligheter och 'vilja' till val genom reglerande praktiker som till exempel lagstiftningar eller sociala normer (Bacchi & Goodwin 2016, s.29). Resultatet blir att individer reglerar sig själva för att passa in och därigenom upprätthåller institutionerna. När subjektet inte enbart är diskursivt bestämt utan även aktivt tar upp åtråvärda kulturella värden och normer ger det upphov till en form av (diskursivt)agentskap: "*självständigt tänkande och handlande*" (Lenz Taguchi 2014, s.18-19). I relation till de komplexa relationerna mellan andra maktordningar, som genus, etnicitet, menar feministisk poststrukturalism att det går att uppmärksamma flera förståelser där ingen diskursiv praktik eller position helt kontrollerar subjektets identitet (ibid).

Genom en feministisk poststrukturalistisk ansats kan jag undersöka om och hur andra begrepp används i framskrivningen av jämställdhet, samt vilken kunskap och diskursiva logiker och maktordningar som tillskrivs och påverkar jämställdhet. Detta möjliggör vidare för att undersöka hur könsneutralitet och kön beskrivs i propositionen och vilka möjliga subjektspositioner som konstrueras. Under nästa rubrik kommer uppsatsen gå närmare in på poststrukturalistiska läsningar av sexuellt våld, som inbegriper ett intersektionellt perspektiv, samt Sveriges jämställdhetsbild som nation och begreppet samtycke.

5.2. Poststrukturalistiska läsningar av sexuellt våld och behovet av intersektionalitet

En poststrukturalistisk ingång till sexuellt våld handlar om att synliggöra det diskursiva ramverk och kontexter som begreppsliggör våldet, och påverkar hur det kan förstås. Sexuellt våld är ett komplext område men genom att undersöka diskurserna går det att synliggöra vad som framställs som sant och legitimt för samhället att förstå, vilket behöver göras utifrån ett intersektionellt perspektiv (Alcoff 2018, s.229-232). I relation till samtyckeslagen handlar det om att undersöka hur sexuellt våld kan begreppsliggöras i relation till jämställdhet.

I *Just sex?: The cultural scaffolding of Rape* visar Gavey (2019) att diskursen kring sexuellt våld inbegriper 'kunskap' som utgår från våldets motsatsförhållande till sex och olika kulturella förståelser och maktordningar (s.70-72). Det handlar om att sociala förväntningar på sex producerar omständigheter och antaganden som placerar sexuellt våld i motsats till sex (ibid). Mardorossian (2014) skriver att diskursen inbegriper sociala konstruktioner av manlig och kvinnlig sexualitet som konstruerar logiker om påtvingat sex, som sedan rationaliserar våldtäkt, specifikt inom heterosexuella relationer. Detta reproducerar och strukturerar en hegemonisk maskulinitet, och manlig dominans, och därmed en feminin svaghet i konceptualiseringen av sexuellt våld (ibid). I sin bok *Rape and resistance* visar Alcoff (2018) hur heteronormativa och binära kopplingar till sexuellt våld handlar om ett historiskt perspektiv på inramningen av våldet som på ett sätt fortfarande reproduceras idag. Det handlar om ett västerländskt perspektiv från tidig modern tid som formade våldtäkt utifrån idéer om kvinnor i behov av skydd från män från en våldsam sexistiskt icke-västerländsk kultur (ibid, s.229-232). Våldtäkter kunde därigenom användas som ett medel för rasism, kolonialism och annat socialt våld, och samtidigt producera ursäkter för det sexuella våldet som skedde i vita samhällen och inom relationer. Detta baserades på antaganden om klass och etnicitet där underklassen och/eller rasifierade män positionerats som potentiella förövare och medel-överklassens vita kvinnor som möjliga offer, vilket exkluderade andra att uppfattas som legitima förövare och offer. Alcoff menar att trots viss förändring genom uppmärksammandet av rasism och rasistiska kopplingar till diskursen kring sexuellt våld, är fortfarande majoriteten av de våldtäktsfall som idag uppmärksammas de som involverar för offret okända förövare från minoriteter (ibid). Diskursen kring sexuellt våld förmedlas

därmed fortfarande genom rasistiska, klassheirarkiska conceptualiseringar av våldtäkt, vilket även sker genom staten och institutioner (Gavey 2019).

Diskursen inbegriper således en förståelse av att den repressiva staten som framställs arbeta som offrets främsta allierade, särskilt kvinnliga offer, men bidrar egentligen till att reproducera diskursen (Alcoff 2018. s.231-232). Detta sker när nutida aktivism och arbete mot sexuellt våld tvingar institutioner till att agera för att stoppa våldet. Resultatet blir att institutionerna sätter sina egna intressen främst och skyller problemet på de vanligaste misstänkta: icke-dominanta individerna eller 'dom andra' (ibid). Detta speglas i lösningarna som annars har potential för att skapa positiva effekter i relation till spridandet av kunskap kring våldtäkt (Mardorossian 2014). Institutionerna kan därigenom upprätthålla en legitim bild som beskyddande och samtidigt upprätthålla forande praktiker som exempelvis äktenskap som institution utan att behöva peka ut till exempel gifta män som potentiella förövare (ibid). Alcoff (2018) skriver att rättsväsendet kan säkrar några förövare från att begå fler brott, men gör ingen betydande förändring för att stoppa våldet (s.47). Alcoff menar att om vi räknar in ras/etnicitet, genus/kön och sexualitet i fall som leder till fällande dom sker det inte i den omfattning som krävs för att skapa förändring. Rättsväsendet bidrar istället med att förvärta felaktiga berättelser om brott och den anklagade i relation till olika maktrelationer och därmed reproducerar diskurser kring sexuellt våld. Förändringar i lagspråk och nya termer i relation till att reducera sexualbrott och stärka rättssäkerheten för offer riskerar därmed att snarare framkalla rasism och etnocentrism på ett sätt som missleder reforminsatser (ibid s.150).

Istället skriver Alcoff (2018) att det är ett erkännande av de diskursiva koncept som har formgivande effekter, där kön inte är en autonom sfär (ibid, s.230-232). Kön formas och verkar i relation till andra maktrelationer, som ras/etnicitet, klass och sexualitet, som ömsesidigt konstituerande kategorier, vilket kan synliggöras genom begreppet intersektionalitet (ibid). Intersektionalitet är ett begrepp myntat av Kimberle Crenshaw (1991), som används för att beskriva hur multipla förtryckande faktorer är aktiva samtidigt. Det är ett väl använt begrepp i feministiska- och genusvetenskapliga studier och används för att undersöka hur olika maktrelationer korsas och verkar parallellt med varandra, vilket påverkar individer och grupperns möjligheter i samhället (de los Reyes & Mulinari 2020).

Alcoff (2018) menar att när könsuttryck, i diskursen kring sexuellt våld, korsas med andra former av identitet ändras den inte bara i grad utan även i sak (s.230-231). Detta gör att ett intersektionellt perspektiv är viktigt för att förstå formationen av subjekt i diskursen kring sexuellt våld där specifika erfarenhet av sexism påverkas av den komplexa formationen av subjektets identitet. Oavsett naturen av brottet, där vissa subjekt bemöts av allmänhetens sympatier medan andra blir ignorerade eller klandrade. Maktstrukturer påverkar därmed hur individer samhälleligt förstår och uppfattar sexuellt våld vilket påverkar och påverkas av institutionernas involvering i diskurserna. Sättet individer samhälleligt tänker på om offer och förövare, som produceras i och genom diskursen, påverkar således möjligheten för förändring och motstånd (ibid). Genom en poststrukturalistisk läsning av sexuellt våld och användandet av begreppet intersektionalitet möjliggörs det för uppsatsen att analysera hur jämställdhet skrivs fram i relation till bakomliggande logiker och antaganden kring sexuellt våld och andra maktordningar och hur detta distribuerar ansvar och skuld.

5.3. Sveriges jämställdhetsdiskurs

En poststrukturalistisk läsning av Sveriges jämställdhetsbild visar på antaganden om jämställdhet som fungerar som ett inkluderande och exkluderande ramverk. Det handlar om ett skapande av 'vi', Sverige, och 'dom', individer som kan diskursivt kopplas ifrån Sverige, till exempel individer födda utanför Sverige (de los Reyes 2016). Likt diskursen kring sexuellt våld inbegriper det här rasifierade logiker och antaganden om ett 'farligare' och mindre jämställt icke-väst som kvinnor ska skyddas från (ibid). Dessa praktiker producerar jämställdhet som en egen diskurs specifikt kopplad till Sverige, och kvinnor, som en modern nation i framkant gällande jämställdhet.

För att förstås Sveriges jämställdhetsdiskurs behöver vi enligt de los Reyes (2016) förstå dess befästade av kvinnor som ett politiskt homogent subjekt (s.23-25). Det är en kollektiv identitet som kan kopplas tillbaka till kvinnors mobilisering i rösträttsrörelsen, och handlar om en logik om ett enhetligt subjekt med gemensamma intressen och befriande mål. Det enhetliga kvinnliga subjektet blir centraliserat i jämställdhetsdiskursen och kvinnors effektivitet och framsteg blir viktiga för Sverige som nation (ibid). Hemmings (2018) skriver att detta bidrar till att upprätthålla diskursen som feministisk där kvinnors upplevda frihet fungerar som en markör för nationell utveckling. Jämställdhet blir därmed befäst med en tidsmässig status som produceras i relation till kvinnor och Sverige i dåtid, nutid och framtid

genom begreppet modernt (ibid). Jämställdhetsdiskursen centraliseras därefter utifrån ojämlikheter mellan kvinnor och män och som anledningen till dess existens (Martinsson et al. 2016, s.191). Vilket skapar en relation mellan de två könen som uttrycks som stabil, binär och som två halvor som tillsammans formar en hel enhet (ibid, s.7). På senare tid har queera liv blivit inkluderade i diskursen men enbart för att framställa diskursen som tolerant medan kvinnor fortsatt är centrala för dess reproduktion (Hemmings 2018). Diskursen kan därmed snarare förstås som uppmuntra till heteronormativa ideal istället för att hantera maktrelationer, vilket påverkar sociala relationer (Martinsson et al. 2016, s.7).

de los Reyes (2016) menar att diskursen ignorerar olikheter mellan kvinnor, och enbart adresserar en av effekterna av ojämlikhet i samhället och inte orsaken till dess existens (s.33-38). Specifika subjekt som exkluderas ur jämställdhetsdiskursen är kopplade till Sveriges antirasism-diskurs, som i det stora hela inte har fått något erkännande i den svenska kontexten och ofta nekats politisk legitimitet. Detta har resulterat i att rasism ofta kopplas till ett marginellt eller dåtida problem utan ett enhetligt subjekt. Istället har subjekten i antirasism-diskursen kopplats till migranter och integreringspolitik vilket producerar ett ramverk av 'tolerans' för att behandla alla lika, likt queera liv. I relation till jämställdhetsdiskursen konceptualiseras detta genom att Sverige förstås accepterar 'dom' som är olika från Sverige och därmed de ojämslällda. Individier 'utanför Sverige' antas därigenom vara i behov av vägledning, vilket reproducerar jämställdhet till ett distinkt nationellt karaktärsdrag nära kopplat till idén av svensk överlägsenhet. Samtidigt som diskursen 'vinner' på att positionera 'andra' som farliga/exkludera dem ur jämställdhetsdiskursen för att stärka sig själv. Detta riskerar att stärka rasism och diskriminering när specifika subjekt pekas ut som ojämslällda (ibid, s.36). Jämställdhetsdiskursen kan därmed förstås som en arena som innehåller utestängande praktiker och systematiskt osynliggör de differentieringsprocesser som reproducerar maktrelationer (de los Reyes 2016, s.38 och Mulinari & de los Reyes 2020). Det behöver därför, likt diskursen kring sexuellt våld, ett intersektionellt perspektiv i jämställdhetsdebatten, för att synliggöra det komplexa och sammanflätade former som underordning, förtryck och exploatering som sker i Sverige i relation till jämställdhet (ibid).

5.4. Begreppet samtycke

Begreppet samtycke är, samtidigt som det kan vara ett medel för rättvisa, en komplex diskurs som är bunden till dess kontext (Alcoff 2018, s.141). Utifrån en poststrukturalistisk ansats kan

begreppet förstås som kopplad till kontraktliknande idéer om den 'fria' individen men osynliggör samtidigt individers subjektiva önsknings. Detta reproducerar idéer om manlig dominans och kvinnlig passivitet som kan kopplas till ett diskursivt ramverk där sexualitet förstås utifrån en påtvingande heterosexualitet (Butler 2006, Halley 2018). Samtyckesbegreppet försvårar därigenom för rättssystemet att synliggöra sexuellt våld utan att samtidigt reproducera normer som försämrar möjligheten till förändring (Alcoff 2018, s.141). Samtyckesbegreppet kan kopplas till reproduktionen av Sveriges jämställdhetsdiskurs, genom kvinnors upplevda frihet, och logiker kring hur sexuellt våld förväntas gå till.

Kontraktliknande idéer handlar om begreppets användning i neoliberala och ekonomiska praktiker där samtycke ofta kopplas till logiker om personen som sin egen egendom och blir således ett sätt för kvinnor att kunna 'äga' sina kroppar (Alcoff 2018, s.120-125). Konceptet kring kontrakt uppfattas därför ge de medel som behövs för att kunna avgöra om en relation uppfattas som rättvis eller inte, vilket gör att samtycke tvingas in i en juridisk modell och definition. Användningen av samtycke i juridiska och politiska forum grundas ofta på argument utifrån personliga rättigheter och kroppslig integritet. Allt ska vara okej så länge det är mellan samtyckande vuxna annars är det ett brott (ibid). Detta kopplar samtycke till 'fri vilja' vilket i sin tur är ett komplext begrepp som kan påverkas av 'positiva' eller åtråvärda utkomster av att göra någon en 'tjänst'. I ett sexistiskt samhälle kan till exempel vissa typer av 'erbjudanden' vara omöjliga att skilja från ett egentligt hot då att tacka nej kan bidra med negativa följder (ibid, s.140). Samtycke på det här sättet indikerar på en modell av mänskliga relationer i vilket individer alltid gör frivilliga val utan påverkan från andra aspekter eller maktrelationer, vilket konstruerar subjekt in till självständiga och rationella varelser (Giritli Nygren et al. 2016, s.49-50). Samtycke görs därigenom okritiserbart baserat på den legitima och självklara status som 'fri vilja' har, vilket bidrar till att osynliggöra strukturer som påverkar individers möjligheter till att samtycke/icke samtycka (ibid).

Foucault's (2002) beskriver hur till exempel sexualitet är en historisk och kulturell konstruktion som skapar ett ramverk för individer att skapa sexuella aktiviteter i, där samtycke kan förstås. Sexualitet är inte en del som individer själva formar utan Foucault menar att individer är undergivna till sexualitet (ibid). Ramverket är därefter starkt kopplad till heterosexistiska normer där vad som är önskvärt och vilka begär som finns tillgängliga för individer konstrueras (Alcoff 2018, s.135). I diskursen kring begreppet samtycke opererar därmed idén om de två binära könen. Där den 'naturligt' dominanta mannen ska ta initiativ

eller erbjuda ett 'kontrakt' som den 'naturligt' undergivna kvinnan ska samtycka till (ibid, s.128). Detta gör att institutioner och individer förlitar sig på kvinnans samtycke som det pålitliga kriteriet för oklanderligt sex men vilket egentligen är ett symptom av problematiska genusnormer. Detta gör det svårare att urskilja sexuellt våld och inte samtidigt reproducera normer som motverkar förändring (ibid, s.138, 141). Den diskursiva logiken kring samtyckesbegreppet påverkar därefter de koncept och termer som finns tillgängliga i en given kontext där samtycke ska bedömas. Vilket blir avgörande för hur individer identifierar och benämner problem, bedömer skuld, etablerar rättigheter och ansvar, och samlar in data (ibid, s.148). För att möjliggöra för förändring behövs det likt diskursen kring sexuellt våld och jämställdhet istället fokus på hur maktstrukturer i relation till samtycke och vilja påverkar hur samtycke kan tolkas av andra.

Den feministiska poststrukturalistiska ingången som diskuteras i uppsatsens teoriavsnitt är relevant för att kunna analysera hur antaganden och givna logiker formar hur individer identifierar och benämner problem, och lösningarna. Ingångarna till sexuellt våld, jämställdhet och samtyckesbegreppet möjliggör för uppsatsen att undersöka hur jämställdhet skrivs fram i samtyckeslagen, vilka andra begrepp som presenteras som lösningar eller problem, hur könsneutralitet och kön presenteras, hur antaganden om maktordningar görs och vilka subjekt som produceras i propositionen. I nästa avsnitt redogör jag för uppsatsens metodval, tillämpningen och tematiseringen av propositionen, och etiska reflektioner.

6. Metod

Uppsatsens analys bygger på en poststrukturalistisk läsning och den kritiska textanalysmetoden: *What's the problem represented to be* (WPR). Metoderna möjliggör för att analysera hur jämställdhet skrivs fram i propositionen. Tillsammans med läsningen och WPR använder jag ett reflexivt tematiskt angrepp för att identifiera mönster och koder i propositionen vilket möjliggör för att synliggöra hur och i vilken utsträckning könsneutralitet, samtycke, andra begrepp, maktordningar och subjektpositioner presenteras i materialet.

6.1. En poststrukturalistisk läsning och WPR

Språket är en central aspekt i feministiska poststrukturalistiska analyser för att synliggöra hur något blir diskursivt konstruerat (Lenz Taguchi 2014). Poststrukturalistiska läsningar av språk handlar om att dekonstruera de inbäddade logikerna till hur något både explicit och implicit beskrivs. Detta synliggör både det diskursivt styrande som etableras genom beskrivningen och det som etableras i tystnaderna, vilket öppnar upp analysen för andra former av maktrelationer och förtryck än enbart det som är explicit närvarande (ibid). Metoden WPR är en poststrukturalistisk textanalysmetod som fokuserar på material som föreslår förslag och/eller vägledning till handling/agerande (Bacchi & Goodwin 2016, s.16-18). Metoden grundas ur tanken att det går att synliggöra bakomliggande antaganden och uppfattningar kring vad som egentligen anses vara ett problem genom att analysera förslag till lösningar. Metoden syftar inte till att undersöka problemet i sig utan istället hur problemet beskrivs som ett problem och dess lösning. Problempresentationerna inbegriper ofta specifika individer som presenteras som orsaken till problemen vilket sätter grupper i motsats till varandra (ibid). Individer styrs därmed inte av policys utan genom hur problem presenteras som problem och fördelningen av ansvar (ibid, s.31). WPR synliggör produktionen av subjekspositioner och möjliggör för att undersöka vilka specifika attributer som följer fördelningen av ansvaret. Språket är därmed inte sekundärt till diskursivt styrande utan är grundläggande för dess funktion (ibid, s.180-181).

Genom att undersöka vilket jämställdhetsproblem som samtyckeslagen ämnar att lösa möjliggörs det för uppsatsen att analysera vilka antaganden och logiker som ligger till grund för hur jämställdhet skrivs fram i propositionen. Till exempelvis vilket problem som blir löst genom samtyckeslagens införande och som förväntas leda till ett mer jämställt samhälle. Det innebär en förståelse av att propositionen egentligen inte adresserar befintliga problem utan snarare producerar specifika sorter av problem, vilket i sin tur diskursivt konstruerar och formar den kontext som materialet existerar i. Enligt WPR-metoden är policys inte på något sätt driven av social förändring (Bacchi & Goodwin 2016, s.18, s.31). Jämställdhetsåtgärder vilar istället på specifika meningar/antagande/logiker av jämställdhet och ojämlikhet (ibid, s.180-181). Genom metoden går det därmed att synliggöra vilka normer och antaganden inom jämställdhetspolitiken som sätter gränser för visioner om social förändring i samtyckeslagen. I kombination med uppsatsens poststrukturalistiska ramverk kan jag analysera vilka

antagande och logiker som jämställdhet presenteras ifrån och hur det förs samman med sexuellt våld och begreppet samtycke.

För att analysera antagande och logiker är WPR utformad utifrån sex analytiska frågor som fungerar som verktyg i analyserandet av materialet (Bacchi & Goodwin 2016). Jag har valt att använda mig av samtliga analysfrågor som jag översatt anpassat efter mitt material.

1. Vilket är 'problemet' som representeras i propositionen till samtyckeslagen i relation till dess jämställdhetsmål? Fråga ett handlar om att synliggöra hur problem på ett grundläggande sätt görs begripligt, hur problemet klassificeras.

2. Vilka antaganden ligger till grund för representationen av 'problemet'? Fråga två syftar till att undersöka den underliggande logiken eller rationaliteten.

3. Hur har representationen av 'problemet' kommit till? Fråga tre riktas till den historiska kontexten och hur tidigare händelser medverkat till problematiseringen. Till exempel vad som har hänt som gör att samtyckeslagens synsätt framstår som det enda rimliga förhållningssättet? Syftet är att identifiera nyckelhändelser i relation till framväxten av problemformuleringen.

4. Vad har lämnats som oproblematiserat i den här representationen av 'problemet'? Kan 'problemet' beskrivas på ett annat sätt? Fjärde frågan fokuserar på att lyfta det som inte nämns eller är i behov av förändring/reformering i samtyckeslagen.

5. Vilka effekter produceras genom de här representationerna av 'problemet'? Femte frågan inriktar sig på olika effekter som problemformuleringen kan tänkas leda till. Som Bacchi & Goodwin (2016) kallar för diskursiva effekter som påverkar hur individer kommer att uppfatta sig själva.

6. Hur och var har den här representationen av problemet producerats, spridits och legitimerats? Hur har det blivit, eller kan det bli, ifrågasatt, 'disrupted' och/eller ersatt/utbytt?

Frågorna är inte ämnade att fungera som engångsfrågor utan ska kontinuerligt appliceras på materialet vilket kräver fokus på reflexivitet (Bacchi & Goodwin 2016, s.16-19). Reflexivitet

är nödvändigt då forskare, liksom fråga fem, formas av de problem som de försöker analysera. Detta innebär att forskare behöver reflektera över problemrepresentationen ursprung, syften och effekter och inte accepterar dem direkt. Representationer är dessutom ofta inbäddade med varandra och det är viktigt att vara öppen för antaganden och logiker som i sig inte behöver utsättas för WPR frågorna (ibid). Frågorna har därför kontinuerligt använts genom tematisering av materialet och besvaras genomgående i analysen.

6.2. Min läsning och tematisering

Jag läste först igenom hela propositionen och tog bort de sidor som inte var aktuella för uppsatsen, till exempel delarna som fokuserar på ändringar i relation till barn. För att förhålla mig reflexivt till materialet och problempresentationerna har jag tillsammans med WPR-frågorna använt mig av en reflexiv tematisk analys (RTA). Tematikmetoden förespråkar liksom WPR att utvecklandet av teman görs kontinuerligt genom analysprocessen. Detta görs genom att organisera koder runt det centralt organiserade konceptet som är framträdande i materialet (Braun och Clarkes 2019). Min utgångspunkt för tematiseringen var WPR frågorna, men genom att komplettera med RTA kunde jag koda och synliggöra centrala koncept som organiseras kring beskrivningen av jämställdhet, dess problem och lösning.

För att förhålla mig reflexivt till materialet har jag läst igenom propositionen vid flera tillfällen under en tvåmånaders period. Detta gav mig tid att reflektera över vad jag antecknat vid första tillfällena och sedan försöka utmana vid senare läsningar. Jag har letat efter mönster i begreppsanvändning, hur problem/lösningar presenteras och mönster i hur regeringens, kommitténs och remissinstansernas utsagor presenteras i relation till varandra i propositionen. Jag har vid specifika läsningar fokuserat på tystnader och det som inte nämns explicit och jämfört med mina tidigare kodningar. När centrala koncept började ta form i mina anteckningar har jag gått tillbaka till materialet och fokuserat på att reflektera över deras ursprung, syfte och effekter. Tillsammans med uppsatsens teoretiska ramverk har läsningen och tematiseringen resulterat i sex centrala koncept som organiseras kring jämställdhet i propositionen:

1. Modernitet: En återkommande aspekt var att både sexualbrottslagstiftningen och samtyckeslagens ändringar presenteras utifrån begreppet modernitet och logiker kring det, vilket placerar jämställdhet i relation till tid.

2. Världighet: Samtyckeslagens ändringar presenterades utifrån begreppet världighet vilket jag kodade som 'skyddsvärdigt' i samtyckeslagens ändringar.
3. En tvingande frivillighet: I delarna av propositionen som berörde samtycke kodade jag först bytet från samtycke till 'frivilligt deltagande' som ett erkännande av samtyckebegreppets problematik. I senare läsningar framkom istället hur 'frivilligt deltagande' skrevs fram utifrån samma problematik, som samtycke, vilket jag kodade gjorde att 'frivillighet' formades till ett typ av 'tvång' baserat på logiker kring 'fri vilja'.
4. Heteronormativitet och kön: Vid återkommande läsningar kodade jag olika beskrivningar som var kopplade till heteronormativitet och binära antaganden kring kön. Bland annat genom presentationen av statistik men även genom användningen av begreppen samlag och gärningsman, samt genom beskrivningar om 'nära relationer'.
5. Rasifierade logiker: I specifika exempel på situationer som presenteras i propositionen som samtyckeslagens ändringar ska hantera framkommer rasifierade logiker som placerar specifika män som potentiella förövare och andra inte.
6. Juridiskt legitimitet: I relation till begreppsanvändning var en återkommande aspekt att regeringen gör medvetna val att inte använda begrepp som har ett motsatsförhållande till varandra, som målsägande och tilltalade. I stället används målsägande i relation till gärningsman. Detta kodade jag som ett sätt att placera erfarenheter av sexuellt våld i ett vakuum där det inte tillskrivs legitimitet förrän rätten bestämmer det och omformulerar målsägande till offer.

I min sista läsning av de centrala koncepten framkom det att jämställdhet skrivs fram utifrån olika logiker och antaganden som kopplas till sexuellt våld och Sveriges jämställdhetsdiskurs, vilket kommer att fördjupas i analysen. Analysen kommer struktureras utifrån de centrala koncept som kommer ur tematiseringen där WPR frågorna är kontinuerligt delaktiga för att synliggöra logiker och antaganden som ligger till grund för koncepten.

6.3. Etisk diskussion - diskursiv läsning av sexuellt våld

Mitt material är en offentlig handling som inte innehåller personuppgifter och som går att få tillgång till via Svenska riksdagens webbplats. Jag behöver därför inte hantera samtycke till materialet eller personuppgifter. Istället har jag reflekterat över vad det innebär att jag gör en poststrukturalistisk läsning av sexuellt våld i relation till jämställdhet i propositionen. Alcoff

(2018) skriver att diskurser kring sexuellt våld är normativa och reproduceras i diskursiva praktiker (s.22-25). Forskare behöver därför reflektera över hur de kan undersöka sexuellt våld utan att både reproducera, men även producera nya, hierarkiska och styrande praktiker och idéer (ibid). Forskaren är ofta själv en del av den diskurs som den undersöker och således en del i kunskapsproduktionen (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.28). Min uppsats är delaktig i en produktion av kunskap om jämställdhet och sexuellt våld i relation till samtyckeslagen. Leavy & Harris (2019) skriver att trots användandet av metoder som kan tolkas som objektiva och neutrala är feministisk forskning aldrig helt fri från forskarens egna perspektiv (s.95). Min förståelse av samtyckeslagen som jämställdhetsverktyg påverkar därmed hur jag läser och tolkar sexuellt våld i uppsatsens material. Genom att reflektera över min förståelse av sexuellt våld som en jämställdhetsfråga har jag kunnat granska och utmana mina tolkningar av lagändringar i relation till sexuellt våld och jämställdhet. Detta har underlättat min tematisering och problematisering av propositionen och jag har kritiskt kunnat reflektera över problemrepresentationernas ursprung, syfte och effekt.

7. Analys

I det här avsnittet kommer jag utifrån uppsatsens feministiska poststrukturalistiska ramverk och metoden WPR analysera hur jämställdhet skrivs fram i propositionen: *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet* (2017/18:177). Jag kommer därefter analysera hur samtycke presenteras i relation till jämställdhet men även hur andra begrepp presenteras som lösningar/problem, i vilken utsträckning könsneutralitet presenteras, antagande om kön och andra maktordningar samt vilka subjekspositioner som produceras i propositionen. Analysen är strukturerad i tre huvudrubriker baserat på det centrala koncept som kommit ur tematiseringen. WPR frågorna genomsyrar därefter hela analysen. Avsnitten är följande:

1. En modern (lag)ändring
2. Maktordningar och logiker
3. Juridisk legitimitet

Första avsnittet, med två underrubriker, är baserat på de första, andra och tredje centrala koncepten från tematiseringen och fokuserar sammanfattningsvis på hur jämställdhet skrivs fram som koncept i relation till sexualbrottslagstiftningen och samtyckeslagens ändringar. Det

andra avsnittet, med tre underrubriker, är baserat på fjärde och femte konceptet från tematiseringen och fokuserar på logiker och antaganden kopplat till olika maktordningar som skrivs fram i relation till jämställdhet. Det sista avsnittet fokuserar på hur jämställdhet skrivs fram i relation till sexuellt våld i en juridisk diskurs och är baserat på sjätte och sista konceptet från tematiseringen.

7.1. En modern (lag)ändring

Propositionen genomsyras av en tids- och statusmässig paradox där jämställdhet skrivs fram som ett tillstånd och en utgångspunkt som sexualbrottslagstiftningen redan innehöll innan samtyckeslagens ändringar infördes. Problemet som presenteras är inte att sexualbrottslagstiftning ska åtgärdas utan snarare optimeras genom samtyckeslagen och därigenom reproducera Sveriges jämställdhetsdiskurs som exceptionell. Jämställdhet skrivs därmed fram som ett tillstånd lagen hade innan samtyckeslagen och som optimeras med dess ändringar vilket resulterar i att jämställdhet säkras som ett framtida tillstånd.

Under till exempel rubriken “*En tillbakablick*” i propositionen beskrivs de större förändringar som skett i sexualbrottslagstiftningen de senaste årtiondena (Prop. 2017/18:177, s.16). Sammanfattningsvis beskrivs sexualbrottslagstiftningen inneha perspektiv på homosexuella övergrepp, könsneutralt språk och förbud mot köp av sexuella tjänster. I nästa mening presenteras kvinnofridspropositionen, som trädde i kraft år 1998, som en viktig del i förändringarna av lagen. Propositionen beskriver att skälen till ändringarna handlat om:

(...) att de tidigare bestämmelserna var präglade av äldre tiders moral föreställningar i sexuella frågor och att bestämmelsernas utformning till en del grundades på en föråldrad kvinnosyn.” “Reformen (*kvinnofridspropositionen, min anm.*) utgjorde ett viktigt led i arbetet mot ett jämställt samhälle där kvinnor och män har lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter (Prop. 2017/18:177, s.16).

Genom presentationen av kvinnofridspropositionen placerades lagen som omodern och ej jämställd innan år 1998 och som modern och jämställd efter. Detta beskrivs som inkluderande, könsneutralt men även som avståndstagande till en föråldrad kvinnosyn som kan kopplas till tidigare dominanta rättsliga narrativ där kvinnans handlande och beteende placerats i centrum för brottet (Lövkrone & Nilsson 2020, 50). Jämställdhet blir därefter

definierat som ett samhälle mellan kvinnor och män vilket kan kopplas till den dominanta diskursen kring tvåkönsnormen. Att lagen ändå beskrivs som könsneutral skulle kunna kodas som en 'lösning' på den föråldrade kvinnosynen. Det skulle dock innebära att alla offer oavsett kön blir ansvariga för att bevisa förekomsten av våld eftersom kvinnors bevisbörda inte explicit tas upp. Istället kan presentationen av avståndet till en föråldrad kvinnosyn, könsneutralitet och inkluderande kodas som ett sätt att framställa lagen innan samtyckeslagen, men efter 1998, som modern. Kön och sexuell jämställdhet används ofta för att framställa diskurser som feministiska och med en särskild koppling till tid och rum (Hemmings 2018). Där queera liv på senare tid har blivit centrala snarare än perifera för en samtida nationell fantasi om tolerans och modernitet (ibid). Individer utanför tvåkönsnormen inkluderas därmed inte i det jämställda samhället som presenteras men kan kodas 'tolereras' i lagen genom begreppet könsneutralt men med syfte att presentera lagen som modern, samtidigt som kvinnor fortsatt centraliseras.

Lagstiftningen presenteras därefter i relation till samtyckeslagens ändring. Här beskrivs lagstiftningen redan inneha samma grundtanke som samtyckeslagen:

Den bakomliggande tanken med den nuvarande lagstiftningen är att den ska träffa fall där samtycke saknas. Lagstiftningen utgår emellertid från att gärningen har vidtagits genom användande av något medel eller utnyttjande av vissa omständigheter. Även om en sådan reglering fångar in de flesta situationer där samtycke saknas innebär den inte en heltäckande reglering (...) (Props 2017:18/177, s.21-22).

Lagens brister erkänns men framhålls samtidigt som en omedveten brist där lagen hela tiden menat att inkludera ofrivillighet som brottsrekvisit. Enligt Bacchi & Goodwin (2016) implicerar det här en typ av 'mild' problematisering där problemet inte klassificeras explicit som ett problem eller att något lämnas oproblematiserat. Problemet som presenteras kan förstås handla om att ett mindre antal eller fåtal situationer inte fångas upp av lagen och därmed behövs det ett förtydligande av det lagen redan innehåller. Där lagen sedan år 1998 fungerat som en del i arbetet mot ett jämställt samhälle. Den här problempresentationen gör att samtyckeslagen framställs som en förtydligande lösning på en redan jämställd lag vilket gör att samtyckeslagen i sig inte behöver ha någonting med jämställdhet att göra då lagen redan innehåller det tillståndet.

I ett annat exempel i propositionen beskrivs den tidigare lagstiftningens brister i relation till tidigare utredningar från år 2005 och 2013. Båda utredningarna kom fram till att trots att lagen inte fångar in alla brott där samtycke saknas, behövde lagen enbart förtydligas i lagtexten och inte genom en samtyckesreglering. Båda utredningarna beskrivs som gjorda med syfte att förstärka och tydliggöra varje människas rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande och anledningen till att inte en samtyckesreglering infördes var:

Som Lagrådet konstaterar är det inte självklart att lagstiftningen ska konstrueras med bristande samtycke, eller bristande frivillighet, som grundrekvisit, även när den utgår från rätten till sexuellt självbestämmande (Prop. 2017/18:177, s.21)

Därefter motiveras införande av samtyckeslagen som:

Frågan om en samtyckesbaserad lagstiftning har nu återigen utretts och kommittén gör bedömningen att sexualbrottslagstiftningen bör ändras och ha sin utgångspunkt i om deltagandet i den sexuella aktiviteten är frivilligt eller inte (Prop. 2017/18:177, s.22).

I båda citaten ovan fokuserar sexualbrottslagstiftningen redan på att skydda den sexuella självbestämmanderätten och anledningen till att samtyckesrekvisitet inte införts har varit för att det inte framstår som självklart. Begreppet självklar används vid två tillfällen till i propositionen och då i relation till frivillighet och individens sexuella integritet och självbestämmanderätt.

Ett sexuellt övergrepp är ett extremt och oacceptabelt uttryck för bristande respekt för en annan människas självklara rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande (Prop. 2017/18:177, s.15).

Och:

En självklar sak är att en person när som helst kan ångra sitt beslut att delta i en sexuell handling (Prop. 2017/18:177, s.95).

Det som presenteras i proposition är att om ett samtyckesrekvisit varit en självklarhet för en modern och jämställd lag som redan fokuserar på individens självbestämmanderätt, hade det

därmed införts för länge sedan, eller i alla fall efter 1998. Det här presenterar jämställdhet som någonting lagstiftningen har 'kontroll' över genom att beskriva en samtyckesregleringen som 'inte självklar' för en redan jämställd lag. Det som istället är självklart är individens integritet och bestämmanderätt vilket även är självklart i relation till att välja att ångra deltagande i en sexuell handling. Genom att inte benämna tidigare utredningar som bristande eller felaktiga i att de inte valde att föreslå en samtyckeslagstiftning framställs avvisandet av lagändringen som legitimt och förståeligt då det inte varit 'självklart'. Därigenom kan kommittén göra en ny bedömning som kan konceptualiseras som ett nytt perspektiv som inte var självklart 2005 eller 2013 men blir det vid propositionens skrivelse, 2017, och framställs som en modern utveckling. Jag argumenterar att detta bygger på antaganden om Sverige som ett framgångsrikt feministiskt och jämställt land där begreppet självklart används för att spegla Sveriges jämställdhetsdiskurs i propositionen och sexualbrottslagstiftningen.

Den svenska sexualbrottslagen har dessutom varit historiskt kopplat till att skydda kvinnor (Lövkrona & Nilsson 2020). Genom jämställdhetsdiskursens konceptualisering av kvinnors framsteg som ett tecken för effektivitet, modernitet och framsteg för Sverige som nation kan sexualbrottslagstiftningen förstås som en viktig lag inte enbart för kvinnor utan även för svensk jämställdhetsdiskurs. Att 'skydda' benämns inte explicit men beskrivs implicit genom att propositionen hänvisar till brottsstatistik under jämställdhetskONSEKVENSER:

Statistik visar att omkring 96 procent av de som anmäler våldtäkt är kvinnor och 98 procent av de som misstänks för brottet är män (Prop. 2017/18:177, s.76).

Här beskrivs kvinnor som en stor majoritet av de som anmäler brott. Där statistiken kan kopplas till antaganden om fakta och fungerar därmed som ett sanningsskapande verktyg som legitimerar att kvinnor kan tolkas som skyddssubjekt i sexualbrottslagstiftningen. Kvinnor placeras även som skyddssubjekt genom år 1998s kvinnofridsproposition. Hemmings (2018) skriver att kvinnor spelar en central roll i reproduktionen av nationen där kvinnors upplevda frihet är avgörande i såväl diskursiva som materiella termer som en markör för nationell utveckling och modernitet. Den underliggande logiken i propositionen argumenterar jag handlar om att Sverige som nation antas vara jämställd och därmed är Sveriges lagar och institutioner det. Genom sexualbrottslagens nära koppling till kvinnor som skyddssubjekt är sexualbrottslagen viktig för Sveriges jämställdhetsdiskurs och behöver därför uppfattas som jämställd. Hade sexualbrottslagen innan samtyckeslagen framställts som inte enbart bristande

i skyddet av kvinnor utan även att den varit det under en längre period hade Sveriges jämställdhetsstatus kunnats ifrågasättas och försvagas. För att införa samtyckeslagen behöver den således distanseras från att antyda att lagen innan var felaktig eller dålig, och istället presenteras som en optimering av en redan modern och jämställd lag. Men, som de los Reyes (2016) skriver adresserar inte jämställdhetsdiskursen orsaken till dess existens utan enbart en av effekterna av ojämlikhet i samhället.

För att stärka antagandena om samtyckeslagen som en optimering av befintlig lag och behålla konceptualiseringen av lagen som redan fungerande beskrivs samtyckeslagen i relation till 'en' lagstiftning och inte explicit Sveriges:

Det är sammanfattningsvis regeringens, liksom flera remissinstansernas, uppfattning att en modern sexualbrottslagstiftning tydligt bör ge uttryck för att en sexuell handling mot någon som inte deltar frivilligt innebär en kränkning av den personens ovillkorliga rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande. (. . .) En sådan reglering(*samtyckeslagen, min anm.*), som klart är att föredra framför en reglering som bygger på användande av något medel eller utnyttjande av vissa omständigheter, bör därför införas (Prop 2017/18:177, s.22).

I första meningen skulle tidigare lagstiftning kunna förstås som omodern, när samtyckeslagen beskrivs som modern, och i andra meningen som bättre respektive sämre, men genom att skriva att "*en modern sexualbrottslagstiftning tydligt bör*" positioneras inte Sveriges tidigare sexualbrottslagstiftning nödvändigtvis här. Där beskrivs snarare en större bild av sexualbrottslagar än enbart Sveriges, där "*en*" modern lag bör ha denna utformning vilket svensk lag nu har genom samtyckeslagen. Jämställdhet presenteras därigenom som ett tillstånd som svenska sexualbrottslagen vidhåller i nutid men även i framtiden. Min analys visar att detta kan förstås som ett sätt att framställa Sverige som föregångsland där 'andra' länders sexualbrottslagar 'bör' ta efter svensk lag för att förstås som modern. Istället för att explicit problematisera tidigare svensk lagstiftning bidrar den generella beskrivningen till att upprätthålla svensk sexualbrottslag som modern, fungerande och utvecklande genom samtyckeslagen. Min analys visar att det här kan kopplas till Sveriges jämställdhetsdiskurs som reproducerar sig genom skapandet av 'vi' och 'dom', vilket görs i propositionen genom begreppet modern som indikerar på motsatsen, något omodernt. Detta skapar en motsats, det omoderna, som samtyckeslagen kan jämföras med som inte är den svenska

sexualbrottslagstiftningen. Som Alcoff (2018) skriver agerar institutioner som blir pressade att ta åtgärder för att stoppa sexuellt våld genom att beskydda sina egna intressen först. Beskrivningen av “en” lag i propositionen kan kodas handla om antaganden om andra länder som omoderna vilket placerar samtyckeslagen att föredra över dessa lagar. Sveriges jämställdhetsdiskurs positionerar sig gärna utifrån andra länder för att stärka sin plats som jämställdhetsinnovativt land i framkant gällande åtgärder i relation till sexuellt våld (de los Reyes 2016, s.30, Skilbrei 2021). Jag argumenterar för att sexualbrottslagstiftningen presenteras utifrån antagandet om den som en jämställdhetsinnovation genom dess koppling till Sverige, vilket bygger på Sveriges status som framgångsrikt jämställdhetsland. Detta framställer att en samtyckesreglering inte införts tidigare som i andra länder som ett rimligt förhållningssätt. Hade samtyckeslagen varit självklar hade Sverige infört den tidigare men eftersom de redan hade en jämställd och modern lag har de inte behövt det. Samtidigt positioneras andra länders lagar som otidsenliga och omoderna i propositionen. Grundat på antaganden av den tidigare lagen som en jämställdhetsinnovation presenteras således samtyckeslagen som en optimering av sexualbrottslagstiftningen vilket stärker Sveriges jämställdhetsdiskurs.

Genom att jämföra hur tidigare lagstiftning presenteras i propositionen har jag synliggjort hur jämställdhet skrivs fram utifrån antaganden och logiker kring Sveriges jämställdhetsjälvbild där det egentliga underliggande problemet handlar om att tidigare sexualbrottslagstiftning riskerat att försvaga diskursen. Logiken kring samtyckeslagen som koncept antas därmed som löftesrik, inte enbart i relation till att motverka sexuellt våld, utan snarare för att upprätthålla Sverige som ett modernt och jämställt land.

7.1.1. Värdiga och jämställda subjekt.

Jag kommer nu att visa hur propositionens upprätthållande av en svensk jämställdhetsdiskurs skapar olika möjliga subjektspositioner som inkluderas och exkluderas i lagen. Begreppen personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande är centrala här. Till exempel producerar samtyckeslagen ett kollektivt subjekt som har en starkare rätt till sin kropp, och egen vilja, samt med god kunskap om sin egen värdighet. Där individer som bryter och kränker individens värdighet dessutom kan förstås som att kränka jämställdhetsdiskursen. Regeringen skriver i propositionen, under rubriken “*Skälen för regeringens bedömning*”, att:

Det är sammanfattningsvis regeringens, liksom flera remissinstansernas, uppfattning att en modern sexualbrottslagstiftning tydligt bör ge uttryck för att en sexuell handling mot någon som inte deltar frivilligt innebär en kränkning av den personens ovillkorliga rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande (Prop 2017/18:177, s.22).

Och:

(...) en sexuell handling mot någons vilja är ett intrång i en mycket integritetsnära sfär och en kränkning av den utsattes självbestämmande inom ett område som är centralt för vår uppfattning om vår värdighet som person (Prop. 2017/18:177. s.34).

Genom användandet av begreppen "*personen*" och "*personlig integritet*" beskrivs kränkningen som individuell, där kränkningar för vissa, inte behöver vara det för andra eftersom ens integritet är personlig. Detta kan tolkas som att bygga på antagande om att sexuellt våld kan upplevas olika för individer, men genom att placera detta i relation "*vår uppfattning*" presenteras det utifrån samtyckeslagen och därmed jämställdhetsdiskursens tolkning av upplevelsen. Detta producerar en kollektiv integritet som bygger på antaganden om värdighet. Värdighet presenteras i relation till integritet och självbestämmanderätt och bryts genom andras handlingar mot en ofrivillig och värdig person. Diskursen använder 'kunskap' eller 'fakta' som verktyg för att motivera till att något ska uppfattas som trovärdigt eller sant (Bacchi & Goodwin 2016 s.15). I beskrivningarna presenteras antaganden om att värdiga individer har god kunskap om sin rätt till sin kropp, sin egen vilja och självbestämmanderätt. Kunskapen görs därmed till ett medel för att stärka att värdiga individer ska besitta denna kunskap. Det presenteras därigenom som en norm eller ideal i samhället att värdiga individer har god kunskap om sin rätt till sin kropp, sin egen vilja och självbestämmanderätt. Genom presentationen av den kollektiva identiteten kan istället motsatsen, 'ovärdiga subjekt', kopplas till antaganden om vilka subjekt som inte passar in i jämställdhetsdiskursen eller lagen. Skapandet av subjekt i diskurser kan förstås som i relation till att skapa en sanning, inte som en sann verklighet utan som motsatsen till meningslös (Alcoff 2018). Där subjektspositioner fyller en funktion för att både inkludera och exkludera individer i diskursen och därigenom upprätthålla den. Det ovärdiga subjektet stärker, genom sin exkludering, vilka som inkluderas i jämställdhetsdiskursen och lagen där individer

behöver kodas som värdiga för att kunna inta lagens subjektsposition och få dess skydd, vilket inbegriper uppvisandet av kunskap om ens värdighet.

Den värdiga subjektspositionen presenteras utifrån begreppen “*vår*” och “*ovillkorligt*” som ‘sant’, där “*vår*” hänvisar till regeringens bedömning men även till en större mer generell samhällelig bedömning genom att inte explicit skriva ‘regeringens uppfattning’. Genom begreppet ovillkorlig görs värdighet till okritiserbar. Detta gör att individer inte kan kritisera lagen utan att ifrågasätta sin egna position som värdig, rätt till sin kropp och egen vilja och riskera att exkluderas ur samtyckeslagens rättsliga skydd. Den information och kunskap som finns innanför ramarna för diskursen spelar en viktig roll i den styrande praktiken och i konstrueringen av en ‘sann’ verklighet (Bacchi & Goodwin 2016 s.15). Beskrivningen producerar därmed en styrande praktik där individer kan undvika att exkluderas ur lagen och diskursen genom att inte kritisera den. Samtyckeslagen undgår således att kritiseras och kan kopplas till en ‘sannelig’ förståelse och kunskap av individens värdighet och kunskap om den.

Likt regeringens beskrivning av “*vår uppfattning*” producerar beskrivningen “*flera remissinstanser*”, ett antagande att flera agenter, som besitter expertkunskap om ämnet, tillsammans legitimerar lagens nya fokus. Att flera remissinstanser hade olika åsikter på hur samtyckeslagen ska uttryckas i lagen, vilka brottsbeskrivningar som behövs och hur vissa begrepp används, inkluderas inte i citatet utan beskrivs två sidor tidigare:

Remissutfallet när det gäller bedömningen att sexualbrottslagstiftningen ska ändras så att gränsen för straffbar gärning ska gå vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivillig eller inte är blandat (Prop. 2017:18/177, s.20).

Genom att referera till fler agenter och ‘kunskap’ kan lagen ytterligare legitimeras som ‘sann’ och relevant i relation till sexuellt våld, trots att det förekom delade meningar bland remissinstanserna.

Införandet av en samtyckeslag beskrivs vidare av regeringen att stämma:

(...) bättre överens med den allmänna uppfattningen om sexuellt självbestämmande och innebär ett naturligt steg för att åstadkomma ett heltäckande och tydligt straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp (Prop. 2017/18:177, s.23).

Den allmänna uppfattningen beskrivs inte vidare eller hänvisar till specifikt underlag utan benämns generellt till samtyckeslagen. Genom att hänvisa till en allmän uppfattning skapas en 'gemenskap' i värdighetsbegreppet för de som inkluderas i allmänhetens uppfattning. Att kritisera samtyckeslagen och därmed sin värdighet riskerar att exkludera subjekt inte enbart från lagen eller jämställdhetsdiskursen utan nu även från samhället. I relationen till jämställdhetsdiskursen går detta att koppla till stärkandet av diskursen som modern och fungerande genom att hänvisa till antaganden om andra som mindre jämställda vilket görs genom begreppet värdighet. Som de los Reyes (2016) framhåller påverkar jämställdhetsdiskursen vilka specifika subjekt som inte passar in i diskursen (s.33). Jag argumenterar att jämställdhet därigenom skrivs fram utifrån antaganden om värdighet som en kunskap om ens egen kropp, vilja och bestämmanderätt. Individer som inte uppfattas ha denna kunskap kan således positioneras som ovärdiga och exkluderas ur lagen och jämställdhetsdiskursen.

Som Hemmings (2018) skriver spelar kvinnors upplevda frihet en avgörande roll som en markör för nationell utveckling och modernitet. Genom att legitimera sexuell integritet och självbestämmanderätt, kopplat till kvinnor som skyddsobjekt, kan lagen uppfattas skydda kvinnors frihet.

Samtidigt kopplas det till värdiga subjekt vilket jag argumenterar kan kopplas till tidigare historiska rättsperspektiv på kvinnans ansvar att skydda sin ärbarhet. Ärbarhet beskrivs nu istället som värdighet vilket individer behöver beskydda för att kunna inkluderas i lagens beskydd. Individer tvingas därmed själva 'skydda' sin värdighet för att få skydd av lagen vilket upprätthåller Sveriges jämställdhetsdiskurs som modern och utvecklande. Likt tidigare historiska perspektiv inbegriper det här exkludering av individer som från början inte passar in i lagens skydd och diskurs. Detta skapar ett utrymme i vilket sexuellt våld kan 'förstås' i, som bygger på antaganden om hur individer bör förstå sig själva och andra, och hur Sveriges som nation ställer sig till sexuellt våld genom begreppet vård och värdighet.

Genom att undersöka hur beskrivningarna i propositionen producerar olika subjektspositioner genom begrepp som värdighet har jag kunnat visa hur samtyckeslagen presenteras utifrån antaganden om vilka subjektspositioner som passar in i, och därmed exkluderas, ur jämställdhetsdiskursen. Detta kan kopplas till kvinnors upplevda frivillighet som en viktig

markör för modernitet men där individer tvingas skydda sin egen värdighet för att inkluderas i lagens beskydd och diskursen. Jämställdhet skrivs således inte enbart fram utifrån antaganden om individens värdighet och frivillighet utan även deras medvetenhet och upprätthållande av den.

7.1.2. En 'frivillig' lösning?

I propositionen används begreppet frivilligt deltagande, inte begreppet samtycke. Begreppet frivilligt deltagande kan samtidigt kodas utifrån samma kontraktsliknande idéer som samtyckesbegreppet ofta kritiserats för (Alcoff 2018). Jag kommer i det här avsnittet visa hur detta kan kodas som att samtycke i formen av 'frivilligt deltagande' används för att lösa lagens status som jämställdhetsinnovation. Inte för att lösa de aspekter och strukturer som påverkar individens möjligheter att uttrycka (o)frivillighet.

Alcoff (2018) skriver att samtycke är komplext och kontextuellt bundet till individen och dess situation (s.141). Frivilligt deltagande presenteras först, i propositionen, utifrån dess individuella och personliga koppling till hur individer själva väljer att uttrycka frivillighet, vilken kan kodas som ett erkännande av begreppets komplexitet och individualitet. Till exempel motiverar regeringen till valet av begreppet 'frivilligt deltagande' utifrån följande citat:

Hur någon uttrycker sitt frivilliga deltagande till sexuellt umgänge är högst skiftande och kan vara mer eller mindre aktivt eller subtilt. En person som mot sin vilja utsätts för en sexuell handling har inte något ansvar för att säga nej eller tydligt visa sin motvilja till en sexuell handling. Man har heller inget ansvar för att tydligt visa sin vilja till sexuellt umgänge. På samma sätt som att var och en själv ska bestämma om han eller hon vill ha sexuellt umgänge är det en del av den sexuella självbestämmanderätten att bemöta sexuella närmanden som man vill, även med passivitet (Prop. 2017/18:177, s.32).

I citatet framhåller regeringen att frivillighet och samtycke är individuellt och ett skiftande begrepp som kan uttryckas på olika sätt. Det placerar inte ansvaret att uttrycka ett icke samtycke i relation till sexuellt våld på individen som är ofrivillig. Detta kan kodas som ett erkännande att ansvar ska ligga på den andra parten att försäkra sig om att den första deltar frivilligt. Detta kan kopplas till ett förflyttande av ansvaret till 'förövaren' och inte som

tidigare rättsliga diskursen som ofta placerade ansvaret på offret(kvinnorna). Samtycke beskrivs samtidigt som ett aktivt val individen gör i stunden och väljer hur det ska uttryckas, där det är individens rätt att själv bestämma hur det kommer till uttryck. Kommittén och flera remissinstanser menade dock att frivillighet behöver tydligt framgå hur det kan komma till uttryck. Detta för att lagen ska kunna förutse vilka fall där det finns förutsättningar för straffrättsligt ansvar. Regeringen håller både med kommittén och flera remissinstanser men beslutar emot:

Kommittén föreslår att det ska uppställas ett krav i lagtexten på att valet att delta frivilligt måste komma till uttryck. (. ...) Regeringen anser således att kommitténs förslag om att det i lagtexten ska uppställas ett krav på att frivilligheten kommit till uttryck inte bör genomföras. Det innebär inte att frågan om vad målsäganden har gett uttryck för bör sakna betydelse vid tillämpning av straffbestämmelsen. Tvärtom anser regeringen att vad målsäganden har uttryckt eller inte uttryckt bör vara en central del vid prövningen av straffansvar (Prop. 2017/18:177, s.29, 33).

Regeringen presenterar att det inte bör ställas krav på hur frivillighet kan komma till uttryck vilket kan kopplas tillbaka till deras inställning kring individens rätt att uttrycka (o)frivillighet som den vill. Regeringen positionerar sig dock likt kommittén, och menar att hur frivillighet kommit till uttryck bör vara centralt i prövandet av straffansvar men inte ett krav:

Den sexuella självbestämmanderätten innebär att en person kan välja att delta i något som denne kanske helst skulle låta bli att göra. För bedömningen av om deltagandet har varit frivilligt eller inte bör det alltså sakna betydelse om en person innerst inne har varit positiv eller negativ till sexuell samvaro (Prop. 2017/18:177, s.32).

Regeringen utvecklar detta och skriver att:

Om en person har valt att delta i sexuellt umgänge och det inte samtidigt har förekommit t.ex. våld, hot eller utnyttjande av en särskilt utsatt situation bör gärningen vara straffri även om den utsatte i grunden har varit negativt inställd till handlingen. (. ...) Det är i grunden en rättssäkerhetsfråga att den som deltar i en sexuell handling med en person som har gett uttryck för en vilja att delta normalt kan förlita sig på den uppgiften (Prop. 2017/18:177, s.33).

I relation till regeringens presentation av frivillighet och självbestämmanderätt, som placerade ansvaret på den andra parten att försäkra sig om att den första är frivillig, beskriver regeringen här motsatsen. Här positioneras frivilligt som ett deltagande i en akt där inget våld eller hot förekommit. Den andra parten ska därmed kunna förlita sig på att deltagandet är frivilligt så länge de inte använder sig av våld/hot/utnyttjande. Detta legitimeras genom att presentera det som en rättssäkerhetsfråga vilket hänvisar läsaren till antaganden om vad lagen menar att beskydda. Här beskrivs motparten som skyddsobjektet och inte individen som inte längre kan uppfatta sig själv som ofrivillig när inget hot, våld eller utnyttjande förekommit. Frivilligt deltagande presenteras som förutbestämt vilket kan kopplas till antaganden som exkluderar perspektiv på olika maktstrukturer som påverkar individens möjligheter till att samtycka/säga nej. Alcoff (2018) skriver att i ett sexistiskt samhälle kan vissa typer av 'erbjudanden' vara omöjliga att skilja från ett egentligt hot då att tacka nej kan bidra med ännu mer negativa följder (s.140). Vilja är även kontextuellt bundet, subjektivt och kan ändras (ibid). Detta kan kopplas till antaganden om Sverige som redan jämställt land där sexistiska maktstrukturer som påverkar individens val inte existerar på en nivå som behöver hanteras av lagen. Regeringen menar samtidigt att passivitet inte kan förstås som frivillighet även om hot/våld/utnyttjande saknas:

Det frivillighetsrekvisit som föreslås bör således ta sikte på det faktiska handlandet och inte på personens inre inställning. Utgångspunkten bör vara att den som deltar frivilligt i en sexuell handling ger uttryck för sin vilja att delta på något sätt och att avsaknaden av sådana uttryck normalt får förstås som att deltagandet inte är frivilligt (Prop. 2017/18:177, s.33).

Passivitet kan inte tolkas som frivillighet men vad som inbegriper ett passivt beteende förklaras inte vidare förutom i relation till situationer där individer av allvarlig rädsla agerar passivt. Det beskrivs som ett fysiskt tillstånd där individen inte kan agera eller prata, inte som ett inre tillstånd som regeringen explicit tar avstånd ifrån. Regeringens bedömning av frivillighet beskrivs utifrån antaganden om frivillighet som ett aktivt val och uttryck, som inte nödvändigtvis handlar om individens inre önskning eller vilja. Alcoff (2018) skriver att den inre och yttre uttryckta viljan är komplexa begrepp som när det skiljs åt gör det svårt att urskilja sexuellt våld från egentligt frivilligt deltagande (s.141). Det försvårar för rättsväsendet att få rättvisa till offren för sexuellt våld (ibid). Regeringen inkluderar därmed inga perspektiv på olika maktstrukturer eller maktordningar som kan kopplas till individers

olika identiteter. Istället inkluderas 'särskilt utsatta positioner' som aldrig kan förstås som frivilliga som till exempel vid hot/våld, berusat tillstånd, beroendeställning och/eller vid kroppsskada. Dessa kan kopplas till antaganden om legitima och fysiska hinder för att uttrycka frivillighet och inte det subjektiva som kan påverkas av andra maktstrukturer. Alcoff (2018) menar att det blir problematiskt att förstå samtycke utifrån en fri vilja för att det indikerar på en modell av mänskliga relationer där individer alltid gör frivilliga val utan påverkan från andra aspekter (ibid). Utan perspektiv på maktordningar eller strukturer som påverkar individens val att uttrycka frivillighet blir det svårt för rättsväsendet att ge någon egentlig rättvisa till offren.

I relation till hur frivillighet kan komma till uttryck, som kommittén och remissinstanserna ville ha krav på, bedömer regeringen att;

I bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp bör det därför anges att det vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte särskilt ska beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. På detta sätt åstadkommer man en tydligare avgränsning av det straffbara området och ökar förutsebarheten beträffande vilket deltagande som inte kan anses vara frivilligt (Prop. 2017/18:177, s.33).

Regeringen anser därmed att:

(...) rekvisitet "inte deltar frivilligt" på ett bra sätt speglar avsikten att lagstiftningen ska uttrycka varje persons rätt till sexuellt självbestämmande (Prop. 2017/18:177, s.31).

Min analys visar att begreppet frivilligt deltagande används på flera sätt vilket gör dess innebörd otydlig. Först genom att frivilligt deltagande kopplas till individens fria vilja och självbestämmanderätt, vilket gör begreppet legitimt och okritiserbart likt begreppet värdighet. Därefter utifrån kontraktliknande logiker där frivillighet presenteras som ett aktivt och fysiskt uttryck som ska gå att lita på så länge inget hot/eller våld förekommit. Denna beskrivning kan kopplas till att frivillighet i form av kontraktliknande antaganden uppfattas ge de rättsliga medel som behövs för att kunna avgöra om en relation uppfattas som rättvis eller inte. Vilket gör att samtycke tvingas in i en juridisk modell och definition (Alcoff 2018).

Detta grundas ofta på argument utifrån personliga rättigheter, individuell autonomi, och kroppslig integritet, vilket även presenteras i propositionen. Det som presenteras är att allt ska vara okej så länge det är mellan samtyckande vuxna vilket formar individer in till subjekt som kan göra självständiga val fria från påtryckningar och svåra att kritisera vilken osynliggör maktordningar/strukturer.

Regeringen beskriver därefter att frivillighet kommuniceras antingen genom ord, handling eller annat. Vad 'annat' betyder i relation till hur frivillighet kommer till uttryck, eller handling eller vilka ord som används, beskrivs inte utan presenteras som kommunikation och sexuell samvaro mellan parterna:

I lagen ska det inte anges närmare hur frivilligheten ska komma till uttryck. Det kan i och för sig tyckas rimligt att samtliga inblandade i en sexuell samvaro muntligen ger uttryck för att de vill delta. Just sexuell samvaro föregås emellertid sällan av en närmare diskussion parterna emellan om vad som ska ske. I stället kan det vara så att samvaron växer fram successivt genom parternas handlande, t.ex. genom ömsesidigt utväxlande av kyssar, kramar och smek. Kommunikationen kan alltså vara både direkt och indirekt (Prop. 2017/18:177, s.96).

Regeringen skriver att bedömningen av vilket 'uttryck' av frivillighet som godkänns eller inte överlämnas till rättstillämpningen att avgöra (Prop. 2017/18:177, s.31). Mot bakgrund av tidigare historiska perspektiv på den svenska sexualbrottslagen, där kvinnor varit tvungna att bevisa att de gjort motstånd, argumenterar jag att kvinnorna nu istället behöver bevisa att de inte uttryckt något som kan tolkas som frivillighet genom ord, handling eller 'annat'. Trots att regeringen bedömer att passivitet förutbestämt inte uttrycker frivilligt deltagande, behöver det först bedömas som det av rättstillämpningen vilket grundas på bevis. Utifrån osynliggörandet av maktordningar eller strukturer som påverkar möjligheten till att uttrycka ofrivillighet kan otydligheten kring begreppet, och överlämnandet till rättstillämpningen, koda som ett sätt att skilja på vad som passar in i jämställdhetsdiskursen och vad som inte gör det. Där värdiga respektive ovärdiga individer kan bedömas som mer eller mindre frivilliga beroende på om det passar in i diskursens subjektpositioner. Det lämnas därmed utrymme för att bedöma frivillighet utifrån exkluderande antaganden och logiker som ryms i jämställdhetsdiskursen och grundat på hur sexuellt våld uppfattas 'bör' gå till. Som Gavey (2019) skriver kan

diskursen kring sexuellt våld förstås förmedlas genom rasistiska, klasshierarkiska konceptualiseringar av våldtäkt vilket påverkar individens konceptualisering av det.

Jag argumenterar för att begreppet frivilligt deltagande används för att stärka uppfattningen av samtyckeslagen som en modern prioritering av individens rätt till sin fria vilja. Där avståndstagandet till samtyckesbegrepp och omformulering till frivillighet presenteras på ett sätt som gör att regeringens beslut kan uppfattas som genomtänkta och medvetna kring problematiken kring samtycke och 'fri vilja'. Samtidigt som det i slutändan ändrar sig och beskriver frivillighet kring kontraktliknande antaganden om att individer kan samtycka bort sin frivillighet. Alcoff (2018) skriver att detta osynliggör att det inte går att koppla bort kroppen från dess ägare/person, vilken är en av grunderna i den fundamentala problematiken kring konceptet samtycke. Genom att undersöka hur frivilligt deltagande presenteras i propositionen har analysen visat hur samtyckeslagen blir löftesrikt i relation till att upprätthålla Sveriges jämställdhetsdiskurs som modern och jämställd. Där specifika subjekt inkluderas och exkluderas och positioneras utifrån antaganden kring självbestämmanderätt och frivilligt deltagande. Detta presenteras som legitimt och producerar en logik av jämställda, fria, och värdiga subjekt som lagen beskyddar. Jämställdhet skrivs därmed fram utifrån behovet av ett tydligt sätt att avgöra om individer kan kodas som frivilliga eller inte, vilket exkluderar individers subjektiva vilja.

7.2. Maktordningar och logiker

Subjekten som produceras i propositionen presenteras utifrån olika antaganden som jag har kodat kan kopplas till specifika maktordningar. Crenshaw (1991) skriver att intersektionalitet används för att beskriva hur multipla förtryckande faktorer är aktiva samtidigt. I relation till 1998 års ändringar och konceptualiseringen av lagen som könsneutral och inkluderandet av samkönat våld är antaganden kring könsidentitet och sexualitet det som framkommit flest gånger i tematiseringen. Som både Alcoff (2018) och de los Reyes (2016) skriver strukturerar och påverkar olika maktordningar vilka individer som inkluderas i diskurserna kring sexuellt våld och svensk jämställdhet och på vilket sätt. Detta skapar det utrymme i vilket sexuellt våld begreppsliggörs i och därmed vad som framställs som legitimt (Alcoff 2018, s.232). Trots att samtyckeslagen beskrivs som könsneutral har den redan som jag visat tillskrivits kvinnor genom statistiken och 1998 års ändringar positionen som offer och män som potentiella förövare. I de kommande underavsnitt kommer jag att synliggöra hur detta görs i

propositionen och att det bygger på antaganden om sexuellt våld inom en påtvingande heterosexism och tvåkönsnormen. Genom ett intersektionellt perspektiv har jag kunnat analysera hur maktordningarna tillsammans påverkar produktionen av specifika subjektspositioner som bygger på antaganden om den potentiella förövaren och det legitima offret.

7.2.1. Heteronormativ tolerans

Vid två tillfällen i propositionen beskrivs individer utanför tvåkönsnormen. Först genom att sättas i motsats till en binär förståelse av kvinnor och män och benämns som 'individer med annan könsidentitet' under rubriken "konsekvenser för jämställdheten":

(...) en positiv effekt för att uppnå jämställdhet i samhället mellan kvinnor och män och flickor och pojkar och personer med annan könsidentitet (Prop. 2017/18:177, s.76).

Direkt efter denna mening beskriver propositionen de jämställdhetspolitiska målen, som lagen förväntas uppnå, som enbart inkluderar kvinnor och män.

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män och flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. (. ...) Sammantaget är det regeringens bedömning att flera av förslagen har påverkan på jämställdheten och även i övrigt kan bidra till en bättre uppfyllelse av regeringens mål för jämställdheten (Prop. 2017/18:177, s.76).

Perspektiv för individer utanför tvåkönsnormen beskrivs inte mer än att lagen förväntas ha positiva effekter för individer med annan könsidentitet än kvinnor och män, istället utvecklas perspektiven för kvinnor och män. Nästa gång individer utanför tvåkönsnormen benämns är under beskrivningar av 'vilseledande', där vilseledande situationer behöver bedömas i sin helhet ifall ett brott ska bedömas som våldtäkt/övergrepp, bland annat om en individ inte haft full insikt om relevanta förhållanden. Där beskrivs:

Det ska inte heller anses som ett ofrivilligt deltagande om en person med könsöverskridande identitet underlåter att informera en sexualpartner om detta innan en sexuell handling genomförs (Prop. 2017/18:177, s.79).

Individer med könsöverskridande identitet som propositionen beskriver behöver därmed inte vara oroliga för att dömas för brott ifall de inte informerat den andra personen/er om sin könsöverskridande identitet. Genom att detta och föregående beskrivning av 'annan könsidentitet' är det enda tillfällena som individer utanför tvåkönsnormen benämns i propositionen kan detta tolkas som den 'positiva' effekt som samtyckeslagen lovar individer med 'annan könsidentitet'. Att explicit beskriva att undanhållandet av ens överskridande könsidentitet i sexuella aktiviteter inte är ett brott indikerar på antaganden om att en sådan handling kan tolkas som en allvarlig kränkning som gör samtycke i efterhand till ogiltigt. Här beskrivs individer med könsöverskridande identitet som potentiella förövare men som samtyckeslagen 'räddar' genom att beskriva att deras kropp inte ingår i det vilseledande rekvisitet. Den 'positiva' effekten individerna kan förvänta sig är därmed att inte dömas för brott i fall de enbart undanhåller sin könsidentitet. Att sexuellt våld mot hbtqi-personer sker lika frekvent och allvarligt som mot kvinnor beskrivs inte (Lövkrona & Nilsson 2020, s.57). Begreppet överskridande könsidentitet och individer med annan könsidentitet positioneras enbart i motsatsförhållande till kvinnor och män, där begreppen kvinnor och män i sig kan inkludera transpersoner men det beskrivs inte explicit eller vidare i propositionen. I relation till beskrivningen av könsöverskridande identitet kan begreppen kvinnor och män kodas som cis-kvinnor och cis-män där individer som inte biologiskt föds som kvinna/man förstås enligt lagen som könsöverskridande.

Beskrivningen i propositionen kodar jag som ett sätt att framställa samtyckeslagen, och därmed jämställdhetsdiskursen, som inkluderande och modern av andra identiteter utanför tvåkönsnormen. Som Hemmings (2018) skriver används ofta kön och sexuell jämställdhet för att framställa diskurser som feministiska och med en särskild koppling till tid och rum. Där queera liv på senare tid har blivit centrala för att förverkliga en nationell fantasi om tolerans och modernitet (ibid). Begreppen könsidentiteter eller överskridande identiteter kan tolkas som verktyg för att samtyckeslagen ska tolkas som 'könsneutral' och inkluderande. De los Reyes (2016) skriver att genom krav på acceptans, för att alla ska behandlas lika, skapas ett ramverk av 'tolerans' där det finns ett 'vi' som ska bjuda in ett 'dom' (s.33-38). Utifrån beskrivningen av vilseledande kan beskrivningen kodas som tolerant kring att underhållandet

av könsidentiteten kan uppfattas som kränkande men ska tolereras och inte kriminaliseras. Detta reproducerar individer utanför tvåkönsnormen som 'dom andra', som behöver tolereras. Som de los Reyes (2016) skriver riskerar att stärka diskrimineringen av det som ska tolereras (s.38). I relation till exkluderingen av individer utanför tvåkönsnormen som offer för sexuell våld befästs istället antaganden om personerna som inte visar sin 'riktiga' könsidentitet som potentiella förövare, men som lagen presenteras beskyddade personerna ifrån. Detta kopplar lagen till heteronormativa och binära antaganden om kön och identitet, som placeras nära biologiska antaganden om könsidentitet. Där kan individer, med könsöverskridande identitet, först få lagens beskydd när deras kön är avklätt. Effekten riskerar att bli att hetero- och tvåkönsnormen stärks i relation till sexualbrott vilket exkluderar specifika brott från att förstås som brott och specifika individer från att förstås som offer och/eller förövare.

I relation till propositionens värdiga och ovärdig subjekt kan presentationen av könsidentitet bygga på antagande om att specifika subjekt i relation till könsidentitet antingen förstås som värdig eller ovärdiga. Där propositionens presentation av "*personens personliga integritet*" kan kodas som ett mätinstrument för ifall situationer förstås som ett brott eller inte. Det kan kopplas till de heteronormativa strukturer som påverkar conceptualiseringen av sexuellt våld (Mardorossian 2014). Personlig integritet som mått och bedömning utifrån heteronormativa logiker placerar vissa handlingar som mer eller mindre 'kränkande' för specifika subjekt beroende på kontexten och de andra subjektets könsidentitet. Samtyckeslagen presenteras därmed som 'tolerant' till individer med könsöverskridande könsidentiteter vilket kan koppla dem till en ambivalent värdig och ovärdig position då det fortfarande positioneras som före detta potentiella förövare.

Ett annat exempel på lagens försök att upprätthålla en bild av lagen som 'tolerant' och hur olika kontexter kan påverka i vilken grad vissa handlingar uppfattas som kränkande är i relation till begreppet samlag. Samlag avses i sexuallagbrottsstiftningen vaginalt samlag och sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag (Prop. 2017/18:177, s.27). Begreppet diskuteras i propositionen mot bakgrunden av att kommittén och flera remissinstanser ville gå ifrån begreppet för att skapa förändring och utvidga dess innebörd:

Kommittén gör bedömningen att med begreppet samlag i brottsbalken bör avses vaginala, orala och anala samlag och förutsätter att ändringen kan ske genom uttalanden i förarbetena (Prop. 2017/18:177 s.27).

Kommitténs syfte är att göra samlagsbegreppet könsneutralt där de flesta remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag (Prop. 2017/18:177, s.28). Enligt regeringen är ett samlagsbegrepp, som enbart inkluderar vaginalt samlag:

(...) en förlegad syn på samlag som inte överensstämmer med den allmänna uppfattningen eller modernt språkbruk (Prop. 2017/18:177, s.27).

Det bör därför enligt regeringen utvidgas så att:

(...) sexuella brottsliga handlingar mellan personer av samma kön ska kunna omfattas av brottsbalkens samlags begrepp (Prop. 2017/18:177, s.28).

Samlagsbegreppet beskrivs utifrån antaganden om ett binärt-heterosexuellt perspektiv på penetrerande samlag, som regeringen skriver är förlegad och bör inkludera samkönat sex. Detta stämmer även överens med en allmän uppfattning som regeringen inte beskriver vidare eller hänvisar till något material. Jag kodar det som ett svar på den kritik och debatt kring våldtäkt och lagstiftning, men som egentligen fokuserade på det strukturella problemet med mäns våld mot kvinnor. Regeringens motivering svarar därmed inte på kritiken utan hänvisar till en allmän uppfattning. Utan bakgrund till hänvisningen kan beskrivningen kodas som ett sätt att framhålla lagen som könsneutral och modern, men samtidigt skapa en 'ursäkt' till att inte behöva problematisera begreppet i relation till strukturellt våld. Parallellt kan det kodas som ett sätt att motarbeta heteronormativa förväntningar på våldtäkt och inkludera flera erfarenheter. Därefter beskriver regeringen dock att samlagsbegreppet är svårt och utan en jämförelsenorm:

I Nationalencyklopedin definieras samlag som: "Akt där två eller flera personer förenas sexuellt. Ett samlag kan vara vaginalt, analt eller oralt. Samlag är inte alltid penetrerande." Definitionen av samlag enligt Svenska Akademiens ordlista är "sexuellt umgänge". Det finns således ingen enhetlig definition av samlag. Begreppet samlag har enligt regeringens uppfattning därmed förlorat en stor del av sin betydelse som jämförelsenorm.

Samlagsbegreppet har även vållat en del problem i rättstillämpningen (Prop. 2017/18:177, s.27-28).

Regeringen bedömer därefter att samlagsbegreppet inte bör ändras i lagtexten utan fokus ska vara på kränkningen som handlingen orsakat och inte själva handlingen (Prop. 2017/18:177, s.28). För att motivera och förklara detta skriver regeringen att:

En naturlig fortsättning på den utvecklingen skulle kunna vara att ta bort samlaget som jämförelsenorm och låta straffansvaret för våldtäkt omfatta varje sexuell handling som innebär en allvarlig kränkning (. ...) Redan 1998 års sexualbrottskommitté, som ville göra regleringen mer ”teknikoberoende”, föreslog att bestämmelsen om våldtäkt inte längre skulle ha ett påtvingat vaginalt samlag som jämförelsenorm eller att ett sådant samlag skulle vara bestämmande utifrån kränkningshöjden (Prop. 2017/18:177, s.27-28).

Förslaget om att ändra samtyckesbegreppet från år 1998 som presenteras i propositionen beskrivs ha kritiserats av flera remissinstanser och även av dåvarande regeringen (Prop. 2017/18:177, s.28). De menade vid den tiden att en sådan bestämmelse skulle medför betydande svårigheter att avgränsa det brottsliga området (ibid). Regeringen beskriver i propositionen till samtyckeslagen att det håller med 1998 års bedömning och därmed ska samlagsbegreppet inte ändras, detta för rättssäkerhetens skull.

Genom att beskriva Nationalencyklopedin och Svenska Akademien beskrivning av samtyckesbegreppet kan det presenteras som ‘kunskap’ och som ‘sant’. Samlagsbegreppet behöver därmed inte utvecklas vidare grundat på nämnda institutioners legitimitet och positioneras bortom regeringens och samtyckslagens ‘kontroll’. Samlagsbegreppets positionering, som enbart inkluderar ett heterosexuellt perspektiv på hur samlag och våldtäkt går till, befästs därmed som legitimt. Genom att sedan hänvisa till 1998 års utredning, vars lagändringar redan presenterats som inkluderande och könsneutrala, blir valet att inte ändra begreppet legitimt utan att förstås som omodern och förespråkande av en förlegat syn på samlag. Detta trots att en utveckling av begreppet beskrivs som en naturlig utveckling. Begreppet ‘naturlig’ används vid beskrivningen av införandet av samtyckeslagen som ett:

(...) naturligt steg för att åstadkomma ett heltäckande och tydligt straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp (Prop. 2017/18:177, s.22-23).

Begreppet kan tolkas användas för att presentera regeringens bedömning som framåttänkande och modern, där regeringen är medveten om hur lagen behöver optimeras på 'bästa' sätt. Naturlig blir därmed likt 'allmän uppfattning' ett verktyg som befäster regeringens utsaga med 'sanning' eller fakta och presenterar lagen som modern och inkluderande. Att beskriva utvidgandet av samlagsbegreppet som en naturlig utveckling fungerar därmed snarare för att positionera regeringen som erkännande av och väl införstådda i problematiken. Samtyckeslagen kan därmed positioneras som modern och kunnig om andra samlagsformer än den vaginala. Därmed behövs andra verktyg för att legitimera beslutet att inte ändra begreppet och samtidigt behålla medvetenheten, vilket görs genom att hänvisa till Nationalencyklopedin, Svenska Akademien och 1998 års utredning. Att 1998 års utredningen gjordes för över 20 år sedan problematiseras inte utan behåller sin tidigare presentation som könsneutrala och inkluderande.

Trots att samlagsbegreppet presenteras som bärare av en förlegad syn på samlag, är beskrivningar för komplexa för regeringen att förändra, vilket i sig erkänner de könsmaktsordningar som verkar i samhället. Samtyckeslagen och därmed Sveriges jämställdhetsdiskurs kan därigenom behålla sin status som könsneutral och jämställd när problemet positioneras utifrån omständigheter de inte kan 'rå för'. Samtyckeslagen kan därefter diskuteras som att adressera effekten av ojämlikhet, sexuellt våld mellan kvinnor och män utifrån vaginala samlag, och inte dess existens. Som Martinsson et al (2016) beskriver, uttrycker svenska jämställdhetsdiskursen en relation mellan hon och han som producerar heteronormativa upprepningar och antaganden i relation till jämställdhetsåtgärder. Samlagsbegreppet används därmed på ett motsägande sätt genom att både erkänna andra former av samlag, än det vaginala, och samtidigt exkludera dem. Det heterosexuella och binära perspektivet på samlag och sexuellt våld antas därmed som det normativa, värdigt av rättsskydd och andra icke-heteronormativa perspektiv erkänns men reproduceras som icke-normativa.

I relation till beskrivningen av samlag där lagen inte ska fokusera på själva handlingen utan den 'kränkning' som den utgjort kan det kopplas till både exkluderandet och forandet av den potentiella förövaren utifrån en binär logik kring sexuellt våld. Beroende på subjekten och könsidentiteterna kan vissa handlingar uppfattas som mer eller mindre som en kränkning vilket kan kopplas till personens personliga integritet och begreppet värdig/ovärdig. Till

exempelvis om och hur kvinnligt kodade sexuella handlingar kan förstås som allvarliga eller mindre allvarliga i relation till sexuellt våld. Eller, om en handling som inte kodas som heterosexuell eller penetrerande kan tolkas som kränkande av personens integritet beroende på de inblandade individernas könsidentitet. Detta resulterar i ett ramverk där sexuellt våld rationaliseras utifrån sociala konstruktioner av manlig och kvinnlig sexualitet, som exkluderar andra perspektiv, och påverkar hur individer konceptualiserar skuld och brott.

Genom att koppla hur könsidentiteter och hur samlag presenteras har jag visat hur samtyckeslagen reproducerar heterosexuella och könade logiker kring hur sexuellt våld kan tolkas. Genom ett intersektionellt perspektiv synliggör detta hur både kön och sexualitet blir viktiga kategorier i samtyckeslagens beskrivningar. Samtyckeslagen kan därefter förstås tolerera könsidentiteter utanför tvåkönsnormen som inte passar in som den konceptualisering av våldtäkt som propositionen presenterar. Toleransen bidrar därefter till att upprätthålla Sveriges jämställdhetsdiskurs som ett framsteg och modernisering i sin inkludering samtidigt som den reproducerar jämställdhet som centrerat kring kvinnor och män.

7.2.2. Den jämställda (gärnings)mannen

Det sexuella våld som propositionen presenterar kodar jag som baserat på binära och heteronormativa logiker kring kön och sexualitet. Som jag har visat görs detta delvis genom hur begreppet samlag beskrivs, men även genom hur begreppet gärningsman/män används vilket är fokus för analys i det här avsnittet.

Inledningsvis används begreppet gärningsperson för att beskriva förövarpositionen i relation till sexuellt våld. Begreppet används sex gånger i propositionens inledande del och enbart av remissinstanserna. I resten av propositionen används begreppet gärningsmannen/gärningsmän genomgående vid 233 tillfällen. Begreppet gärningsperson som för med sig antaganden om en könlös subjektsposition används således inte av regeringen eller den utredande kommittén och därmed inte av samtyckeslagen i sig. Eftersom remissinstanserna är organisationer som har specifik kompetens inom ämnet, och regeringen/kommittén består av politiska representanter, görs olika typer av antaganden i relation till begreppen. Där remissinstanserna benämner den anmälda förövaren som könsneutral medan regeringen/kommittén könar personen till en man. För även om gärningsmannen kan vara ett vedertaget begrepp att använda i juridiska sammanhang blir begreppet könat i kontrast till ordet gärningsperson.

Därmed presenteras samtyckeslagen specifikt utifrån att köna förövarpositionen vilket hamnar i konflikt med det tidigare beskrivna könsneutrala perspektivet som samtyckeslagen ämnar att upprätthålla. I relation till de jämställdhetspolitiska målen beskrivs antaganden om män som förövare;

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra (...) (Prop. 2017/18:177, s.76).

Där mäns våld mot kvinnor utvecklas;

I (*sjätte, egen anm*) delmålet inkluderas yttringar av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld och hot. Statistik visar att omkring 96 procent av de som anmäler våldtäkt är kvinnor och 98 procent av de som misstänks för brottet är män. Regeringens förslag att ändra sexualbrottslagstiftningen så att gränsen mellan straffri och straffbar gärning dras vid om deltagandet i en sexuell handling är frivilligt bedöms som en viktig åtgärd för att nå det jämställdhetspolitiska målet (Prop. 2017/18:177, s.76).

Här kan regeringen och samtyckeslagen kodas som bemötande av tidigare kritik på sexualbrottslagen och argument att lagen behöver fokusera på männens position och ansvar i våldet. Att bedöma om en gärning är straffbar utifrån om deltagande bedöms som ofrivilligt blir därmed en viktig åtgärd för att stoppa mäns våld mot kvinnor. Användandet av gärningsman kan därmed kodas som ett försök att framställa lagen som erkännande av det strukturella problemet. Där statistiken tydligt framhåller regeringens antaganden om förövare samt offerpositionerna i relation till sexuellt våld. Statistiken fungerar därmed som tidigare beskrivet som ett sanningsskapande 'verktyg' som presenterar propositionen som vetenskapligt baserad. Antaganden som görs därefter blir därmed motiverade till att tolkas som trovärdigt eller sant (Bacchi & Goodwin 2016 s.15). Mäns våld mot kvinnor presenteras och beskrivs därefter enbart vid ett tillfälle och där i relation till "*Omständigheter som innebär att ett deltagande aldrig kan anses som frivilligt*". Där ställer remissinstansen Kvinnofronten frågan om hur frivillighet bedöms i en nära relation präglad av hot/våld och regeringen svarar:

En särskild fråga, som bl.a. Kvinnofronten pekar på, är hur frivillighet ska bedömas vid sexuella handlingar som sker i nära relationer som präglas av våld. Det skulle kunna ifrågasättas om en person som lever under ett ständigt hot om våld i sin relation kan anses ge uttryck för sin fria vilja. (. . .) Utgångspunkten måste enligt regeringens mening vara att det kan förekomma frivilligt sexuellt umgänge även i sådana relationer (Prop. 2017/18:177, s. 39).

Kvinnofrontens beskrivning kan tolkas bygga på radikalfeministiska antaganden om fri vilja i relation till könsmaktstrukturer som bygger på teorier om patriarkala maktstrukturer som är konstant närvarande och påverkar kvinnors möjlighet att göra val fria från förtryck (MacKinnon 1989, s.450). Regeringens svar kan därmed tolkas bygga på antaganden om kvinnor som motståndskraftiga till de förtryckande strukturer vilket kan kopplas till samtyckeslagens användande av begreppet frivilligt deltagande. Regeringens utsaga kan därmed istället koda utifrån en logik som gör det möjligt för kvinnor att uppfattas som samtycka till situationer som de egentligen inte subjektivt vill, vilket samtyckeslagen rättfärdigar genom frivillighetsbegreppet.

Därefter presenteras bedömningen av situationen som rättstillämpningens ansvar:

Ytterst måste det överlämnas till rättstillämpningen att avgöra i vilka situationer det finns ett sådant samband mellan förekommande våld eller hot och en sexuell handling att handlingen inte ska anses frivillig i den bemärkelsen som avses här (Prop. 2017/18:177, s. 39).

I relation till "*som avses här*" beskrivs på nästa sida sömn som en situation lagen behöver hantera, som regeringen beskriver i relation till 'nära relationer'. Utgångspunkten är enligt regeringen att i ett sexuellt syfte närma sig någon som sover ska anses otillbörligt men:

(...) för personer som känner varandra väl kan det dock vara så att det inte är främmande att väcka partnern genom sexuella närmanden. Det ska därför finnas ett visst utrymme för att bedöma sexuella handlingar som riktar sig mot en sovande person som är tillåtet (Prop. 2017/18:177, s.40).

Problemet som presenteras här är de fall där individer inte känner varandra och gör närmande mot någon som sover, men inte fall där individer känner varandra. Detta kan kopplas till

tidigare lagstiftningar och som placerat våldtäkt som något som sker utanför äktenskapet och som ett uttryck för lagens värdering av långvariga förhållanden. Baserat på samtyckeslagens kontinuerliga användande av begreppet gärningsman osynliggör detta män i nära relation som förövare vilket kan kopplas till begreppen värdig/ovärdig där män i relationer kan kodas som värdiga. Det blir därmed 'skyddade' av lagen genom att inte kodas som potentiella förövare. Detta producerar bredare antaganden om frivillighet i relation till 'nära relationer', vilket kan bygga på antaganden om att kvinnor ska vara tillgängliga för sexuellt umgänge inom den givna kontexten av en (heterosexuell)relation.

Att propositionen 'behöver' skriva ut undantaget att det går att vara frivillig till sexuella närmanden även när en person sover kan förstås som motsägelsefullt eftersom anmälan om våldtäktsbrott sker på individens eget beväg. Hade situationen varit frivillig hade ingen anmälan gjorts, formuleringen misstänkliggör därmed det potentiella offret. Det kodas i analysen som en inre motsättning i samtyckeslagen och sexualbrottslagstiftningen där lagen inte kan positionera vissa individer som förövare. Istället misstänkliggörs offren som anmäler en handling som samtyckeslagen positionerar som laglig och därmed skett 'frivilligt'. Där män i relationer positioneras som omöjliga förövare medan kvinnor i nära relation döms på förhand att ljuga. Utifrån samtyckeslagens tydliga fokus på att skydda den sexuella integriteten och centraliseringen av frivillighet kan det uppfattas som motsägelsefullt att beskriva situationer som frivilliga trots att någon anmält det som brott. Diskursen kring mäns våld mot kvinnor glöms istället bort och i relation till regeringens beskrivning "*vår uppfattning om vår personliga integritet*" kan det kodas bygga på heterosexuella antaganden om hur sex går till och därmed vad som inkluderas i brottsliga handlingar. Detta exkluderar specifika individer och positionerar andra som potentiella förövare och offer men inte de inom relationer. Som presenteras i propositionen räcker det därigenom att peka på ens relation till den som anmält för att till viss mån förmildra den brottsliga handlingen. Trots att mäns våld mot kvinnor som struktur tidigare lyfts fram används den istället för att motivera till en diskurs som producerar binära och heterosexuella normer om hur frivilliga samlag och brottsliga handlingar går till. Utifrån en poststrukturalistisk ansats kan samtycke därmed kopplas tillbaka till idéer om den fria (heterosexuella)individen som osynliggör individers subjektiva vilja (Halley 2018). Där individer i nära relationer redan samtyckt till vissa sexuella handlingar oavsett deras subjektiva vilja eller tillstånd. Samtyckeslagen tvingar därmed in relationer som ett uttryck av frivillighet i sig i en juridisk modell för att avgöra om en relation/situation är rättvis eller inte. Som Alcoff (2018) skriver är allt okej så länge det är

mellan samtyckande vuxna (s.140). Beskrivningarna reproducerar därmed antaganden om att individer i relationer är frivilliga och således tillgängliga för sexuellt umgänge med sin partner.

I relation till motiveringen av sexualköpslagen införande, att det i ett jämställt samhälle inte är värdigt eller accepterat att män köper sex av kvinnor, kan sexuellt våld, specifikt i relation till sömn, kopplas till samma logik. Där det är oacceptabelt att subjektet våldtar sina partner, men som Alcoff (2018) skriver behöver lagen skydda sina egna intressen vilket inkluderar beskyddandet av institutioner som till exempel äktenskap. Sexuellt våld inom relation förutsätts därmed som icke existerande genom dess oacceptabla status i ett jämställt samhälle. Gärningsmän i relationer blir därigenom befästa med en jämställdhet vilket gör dem skyddsvärda för samtyckeslagen för att upprätthålla 'relationer' som en jämställd kontext och således Sverige som ett jämställt land. För att upprätthålla diskursen behöver problemet istället flyttas till andra subjekt som kan positioneras som ansvariga (Alcoff 2018, s.232).

7.2.3. Diskursivt arbete och hotande kulturer

I propositionens avsnitt om utpressningshot görs ett framträdande diskursivt arbete med att presentera ett scenario som lagen ska hantera. Jag kommer att i det här avsnittet synliggöra hur scenariot kan kodas som grundat på rasifierade logiker och antaganden där offret för våld är i behov av skydd från en specifik gärningsman och kontext. Utifrån ett intersektionellt perspektiv har därmed både gärningsmannens kön och etniska bakgrund påverkat deras subjektsposition i propositionen. Detta kan därefter kopplas till upprätthållandet av jämställdhetsdiskursen genom att placera sexuellt våld och ojämlikhet på specifika subjekt och kontexter vilket påverkas av flera maktordningar.

Avsnittet "*Utpressningshot*" presenteras i propositionen innan regeringen skriver ut sitt ställningstagande kring relationer präglade av våld samt sömn och relationer. Under utpressningshot presenteras olika exempel kortfattat i relation till hot och utpressning:

Ett exempel på ett sådant hot kan vara att gärningsmannen hotar en person med att sprida poseringsbilder som den hotade vid ett tidigare tillfälle har skickat till gärningsmannen. Ett annat exempel kan vara att någon hotar en ung kvinna med att berätta för kvinnans släkt att hon har en pojkvän som familjen inte känner till, om hon

inte går med på att delta i en sexuell handling. Om kvinnan tillhör en familj som inte godtar relationer före äktenskap, kan ett sådant hot vara mycket allvarligt och högst reellt för henne (Prop. 2017/18:177, s.80-81).

Genom att beskriva exemplen positioneras det som situationer som samtyckeslagen behöver hantera, där informationen som presenteras tillskrivs med innebörden att det är olagligt vilket bidrar med logik och antaganden i hur sexuellt våld kan förstås utifrån situationen. Logikerna och antagandena är samtidigt redan tillskrivna med logiker baserat på diskursen kring sexuellt våld (Alcoff 2018). Gavey (2019) skriver att diskursen kring sexuellt våld handlar om både dess motsatsförhållande till sex, som följer heteronormativa antaganden, men även dess relation till kulturella förståelser och andra maktordningar (s.70-72). Situationerna som presenteras kan således baseras på redan existerande antaganden och logiker från diskursen kring sexuellt våld som samtyckeslagen ska hantera. I relation till samtyckeslagens relation till Sveriges jämställdhetsdiskurs kan situationerna därmed kodas som att behöva hanteras av jämställdhetsdiskursen.

Det första exemplet i citatet ovan är kortfattat medan det andra är mer utvecklat, där presenteras både könade subjekspositioner, ålders hänvisning till offret samt sexuell läggning. Sedan beskrivs familjens icke-godtagande av relationer innan äktenskap samt begreppet släkt vilket kan kopplas till beskrivningar av hedersrelaterat våld. Att dessutom positionera offret som en ung kvinna som har en pojkvän, vilket familjen inte skulle acceptera, speglar det hedersrelaterade rättsfall som fått uppmärksamhet i Sverige (Lövkrone & Nilsson 2020, s.222). Beskrivningen av situationen kan kodas bygga på rasifierade antaganden som placerar subjekten och brotten kopplat till en annan icke-västerländsk kultur. Grundat på diskursen kring sexuellt våld som präglas av en rasifierad logik gör begreppet i scenariot ovan det som diskursen 'vill' genom att peka ut icke-västerländska subjekt och kultur som förövare och därmed problemen. Denna kultur framställs ofta i media som bryter mot den svenska jämställdheten, som Sverige därmed behöver motverka (Lövkrone & Nilsson 2020, s.231). Att förövaren i exemplet ovan beskrivs som medveten om kvinnans förhållanden kan kodas bygga på antaganden att förövaren tillhör samma bakgrund eller 'kultur' som kvinnan själv. Kvinnan kan därefter kodas utifrån sin relation med en pojkvän, som jämställd utifrån samtyckeslagens antaganden om nära relation. Där pojkvän som 'svenskt' vedertaget begrepp, fyllt med positiva antaganden som frivillighet och ömsesidighet, hjälper till att presentera exemplet som en situation där samtyckeslagen inte

enbart behöver beskydda den jämställda kvinnan, utan även den jämställda pojkvännen. Kvinnans beskrivning som ung kan därmed kopplas till antaganden av unga som i större behov av beskydd då det kan uppfattas som mindre kapabla att 'motstå' hot eller problematiska strukturer. Detta medför att äldre kvinnor i samma situation inte antas ha samma behov av skydd. Genom att presentera detta som ett exempel på situationer som lagen ska hantera reproduceras den jämställda mannen som i en relation. Samtyckeslagen placerar därmed gärningsmän inte enbart utanför relationer utan även utanför Sveriges diskursiva gränser. Som min analys visar bygger samtyckeslagens beskrivningar på antaganden som kan kopplas till den rasifierade logiken som präglar diskursen kring sexuellt våld. Kvinnor positioneras där som i behov av skydd från en våldsamt sexistiskt icke-västerländsk kultur och dess män (Alcoff 2018, s.231). Där våldtäkt används som ett medel för rasism, kolonialism och annat socialt våld, vilket parallellt producerar ursäkter för det sexuella våldet som sker i vita samhällen och inom relationer. Maktrelation påverkar därefter hur individer samhälleligt förstår och uppfattar sexuellt våld vilket reproduceras i institutionernas involvering i diskurserna (ibid).

I relation till det upprepade användandet av begreppet gärningsman i propositionen visar min analys att det tillsammans med det diskursiva arbetet i scenariot handlar om specifika gärningsmän utifrån rasifierade logiker. Genom att skylla sexuellt våld på specifika subjekt kan samtyckeslagen som institution därmed sätta sitt eget intresse främst, att upprätthålla Sveriges jämställdhetsdiskurs. Som Alcoff (2018) skriver skyller institutioner gärna på "*a few bad apples*" och samtidigt producera antaganden om en legitim och seriös lösning. Ett typ av självskydd av svenska jämställdhetsdiskursen men där ingen egentlig rättvisa kommer till offren för sexuellt våld som inte passar in i samtyckeslagens subjektpositioner och mall för sexuellt våld. I relation till tidigare beskrivning av samtyckeslagens i jämförelse till 'andra' mindre jämställda lagar, som inte 'förstår' att en modern och jämställda lag ska grundas på frivillighet, stärks antaganden kring 'vi' och 'dom' i propositionen. Detta producerar både en plats, tid, rasifiering och subjektivitet i Sveriges jämställdhetsnorm (Mulinari & de los Reyes 2020). Som Halley (2016) visade i sin studie av samtyckesregleringar följer samtyckeslagar ofta logiker som pekar ut specifika män som förövare. Den unga kvinnan i scenariot kan förstås som i behov av hjälp av lagen och därmed Sveriges jämställdhetsdiskurs för att inte enbart skyddas från sexuellt våld utan även de kulturella förhållandena som inte antas tillåta henne att ha en pojkvän. Detta skapar en tid: ålder, och en rasifierad plats: kulturen där den unga kvinnan presenteras som en subjektposition som antas vara värdig skyddet genom

hennes kön, ålder och relation till pojkvännen och därmed även hennes (hetero)sexualitet. Genom ett intersektionellt perspektiv går det att urskilja hur alla dessa maktordningar korsas och verkar parallellt med varandra, vilket påverkar subjekten i scenariot. Sättet individer samhälleligt tänker på om offer och förövare för sexuellt våld, som produceras i och genom diskursen, påverkar således möjligheten för förändring och motstånd (Alcoff 2018, s.231). En äldre kvinna i motsats till den unga kan kodas som utom hjälp och vägledning av samtyckeslagen och jämställdhetsdiskursen och därmed ett ovärdigt subjekt som inte passar in. Detta placerar scenariot som en omodern och ojämsälld situation vilket stärker samtyckeslagens status som en jämställd och modern optimering av en nu heltäckande sexualbrottslagstiftning.

Kategorierna som presenteras i propositionen kan kodas som både könade och, utifrån ett intersektionellt perspektiv, som baserade på heterosexuella och rasifierade antaganden kopplat till sexuellt våld och Sveriges jämställdhetsdiskurs. Jag har visat hur detta görs mest explicit i propositionens sektioner som handlar om samlagsbegreppet, situationer där frivillighet kommer till uttryck, i nära relationer och utpressningshot i form av situationer som lagen ska hantera.

7.3. Juridiskt legitimitet

I det här avsnittet kommer jag att synliggöra hur regeringen och således samtyckeslagen begrepps användning placerar sexuellt våld i en juridisk diskurs vilket resulterar i att våldet först legitimeras som våld när diskursen bestämt det. Lenz Taguchi (2014) beskriver diskurser som det 'utrymme' där innebörden i något som skrivs bestäms och påverkar hur något kan bedömas och tolkas (s.18). Begrepp följer som visat i förra underavsnittet det logiker som existerar i diskursen kring sexuellt våld, vilket påverkar det ramverk i vilket sexuellt våld förstås i och möjligheten till förändring. Detta görs genom begreppet gärningsman i relation till begreppet målsägande.

Begreppet gärningsman bygger på antaganden om en, specifik, man som redan bedömts som förövare och genom begreppet producerar en motsats-position, ett brottsoffer. I propositionen används dock begreppet offer enbart vid tre tillfällen och inte i relation till begreppet gärningsman, istället används begreppet målsägande. Målsägande-begreppet hänvisar till den som påstås ha utsatts för brott och den som misstänks ha begått brottet, som målsägande

anmäلت, benämns ofta som 'den tilltalade' (Sveriges domstolar 2021). Begreppen gärningsman och offer, samt målsägande och tilltalade kan således tolkas bygga på logiker som sätter begreppen i relation till varandra beroende på om handlingen bedöms som brott eller inte, men som regeringen går ifrån i propositionen.

Begreppet offer används specifikt i beskrivningar av offrets perspektiv och reaktion på brott, de vill säga där handlingen redan dömts för brott. Till exempelvis under rubriken "*Skälen för regeringens bedömning*" (att sexualbrottslagen bör utgå från frivillighet):

Även kunskapen om hur offer för sexualbrott reagerar på sexuella övergrepp talar för att lagen bör utgå från en bristande frivillighet i stället för användande av något medel eller utnyttjande av vissa omständigheter (Prop. 2017/18:177, s.22).

Begreppet målsägande skrivs istället cirka 92 gånger genomgående i propositionen, till exempel i följande situationer:

(...) situationer där gärningsmannen har överrumplat målsäganden med en oönskad sexuell handling liksom fall där målsäganden har bemött en sådan handling med passivitet har bedömts som sexuellt ofredande (...) (Prop. 2017/18:177, s.22).

Beträffande prövningen av gärningsmannens uppsåt i förhållande till rekvisiten enligt tredje meningen gäller att gärningsmannen inte själv behöver klassificera t.ex. ett tillstånd hos en målsägande som att han eller hon befinner sig i en särskilt utsatt situation (Prop. 2017/18:177, s.83).

I citaten används målsägande i relation till begreppet gärningsman vilket skapar en ambivalens kring om brottet kan tolkas som dömt eller inte. I motsats till gärningsman finns inget kvinnligt begrepp för offer vilket bidrar till att målsägande kan läsas som könsneutralt även om samtyckeslagen redan genom statistik placerat kvinnor som anmäler sexualbrott och män som anmälda förövare. I användandet av gärningsman parallellt till målsägande kan lagen tolkas bedöma att gärningsmannen är dömd men "offret" har inte fått sin integritet kränkt och benämns som målsägande.

I kontrast till gärningsman används begreppet tilltalade likt offer vid få tillfällen. Första gången i relation till frivillighet och andra/sista gången i relation till sexualbrott via internet:

Domstolarna kommer vilja veta vad som fick den tilltalade att tro att den sexuella handlingen var önskad av motparten (Prop. 2017/18:177, s.22).

Beträffande sexualbrotten har det tidigare ansetts att den tilltalade själv måste ha utfört handlingen för att dömas som gärningsman (Prop. 2017/18:177, s.44).

Den tilltalade presenteras först utifrån begreppet frivillighet och hur det enligt den tilltalade kommit till uttryck. Detta kan kodas som ett sätt att placera bevisbördan på den tilltalade, och inte enbart på målsägande, i relation till brottet. Samtidigt kan det kodas som den möjlighet där situationen 'som sin helhet' kan bedömas vilket inkluderar den tilltalades perspektiv och identitet som kan 'förmildra' omständigheterna. I andra citatet beträffande sexualbrott via internet erkänns 'handlingarna' som skett via internet vid propositionens skrivelse som brottsliga, men har inte inkluderats i lagen tidigare. Det som hindrar den tilltalade från att omformas till gärningsmän är därmed inte om själva handlingen är en kränkning av offrets integritet, utan om lagen inkluderar det, likt samlagsbegreppet. I relation till båda citaten ska den tilltalades position till brottet bedömas som helhet och enligt lagens bestämmelser, som jag visat är präglad av logiker och antagande om hur sexuellt våld går till kopplat till diskursen kring sexuellt våld, men även jämställdhetsdiskursen.

Hade begreppet tilltalade används i relation till målsägande och inte gärningsman hade begreppen tillsammans kunnat kodas bygga på att spegla en mer juridisk diskurs där inga handlingar legitimeras förens det blir fällda för brott. Genom att istället ensidigt använda begreppet målsägande blir det parallellt till gärningsman ett misstänkliggörande om individen som anmäler brott verkligen är ett offer för sexuellt våld, samtidigt som gärningsmannen alltid positioneras som en manlig förövare. Där användningen av begreppet tilltalade kan kodas som ett sätt för lagen att gardera sig för specifika subjekt som inte passar in i 'gärningsmannens' identitet, som män i nära relationer. Det begränsade användandet av begreppet offer bidrar även till att osynliggöra specifika gärningsmän genom att inte benämna alla offer för sexuellt våld som offer. Offerpositionen blir därmed legitimerad först när gärningsmannens position har legitimerats där specifika subjekt alltid positioneras som gärningsmän och andra inte beroende på deras identitet eller brottets kontext. Regeringen gör

därmed, som med begreppet gärningsman, ett medvetet val att använda begrepp som målsägande, trots att det påverkar innebörden av orden och sammanhangen. Detta kan kodas som kopplat till diskursiva logiker om sexuellt våld och jämställdhet kopplat till Sverige som placeras i den juridiska diskursen och påverkar hur sexuellt våld, subjekten och frivillighet, kan bedömas och tolkas. Alcoff (2018) skriver att de koncept och termer som finns tillgängliga i en given kontext är avgörande för hur vi identifierar och benämner problem, bedömer skuld, etablerar rättigheter och ansvar, och hur vi samlar in data (s.148). Där språk fyller en viktig konstruerande roll som diskursivt och systematiskt formar det som det pratas om (Foucault 2002, s.49). Begreppet målsägande kan därmed tolkas grundat utifrån antaganden att offerpositionen inte går att använda förens brottet har bedömts som ett brott, av alla diskurser inblandade, vilket påverkar hur sexuellt våld conceptualiseras. Målsägande bidrar därmed med ett juridifiering av sexuellt våld, där rätten och diskurserna blir de enda arenorna där våldet kan identifieras, erkännas och straffas.

I relation till det rasifierade logiker som präglar diskurserna kring sexuellt våld och Sveriges jämställdhetsbild kan användandet av begreppen målsägande och gärningsman förstås som grundande på det typ av självskydd som gör att institutioner skyller problem på 'andra' istället för att ge rättvisa till brottsoffer. För om lagen hade benämnt offerpositionen som offer, inte målsägande, hade den riskerat att positionera alla tänkbara män som förövare, inte specifika. Som Nilsson (2020) visade i sin forskning är sexualbrottslagen oförmögen att positionera svenska män som kodas som jämställda som potentiella förövare. Logiken kring användandet av begreppet målsägande och gärningsman argumenterar jag därmed bygger på jämställdhetsdiskursens utestängande praktiker som bidrar till att upprätthålla diskursen. Där lagen behöver reducera offer för sexualbrott till målsägande tills gärningsmannens 'identitet' och jämställdhetstillstånd har bedömts. Behovet av samtyckeslagen som grundats ur skyddet av medborgare kan därmed snarare tolkas som ett beskydd av specifika svenska medborgare som passar in i jämställdhetsdiskursen.

I till exempel scenariot om utpressningshot benämndes den unga kvinnan inte som offer eller som målsägande. Det kan kopplas till att det egentligen inte är hon som ska 'räddas' utan istället pojkvännen och den 'nära relationen'. Kvinnan kan kodas som legitim enbart i relation till sin pojkvän och därmed semi-värd att räddas men legitimeras inte som ett offer trots att utpressningshot beskrivs som ett brott. I meningen efter scenariot beskrivs en annan situation:

Vidare kan ett hot som sker genom att hota med åtgärder mot en annan person än den mot vilken tvånget riktar sig, t.ex. målsägandens anhöriga, vara att anse som utpressningshot (Prop. 2017/18:177, s.81).

Här är regeringen och därmed samtyckeslagen tillbaka till att beskriva personen som utsatts för sexualbrott som målsägande. Ens identitet, relationer och kontext vid brottet kan därigenom koda påverka om de förblir målsäganden eller uppnår positionen som brottsoffer. Där specifika subjekt och kontexter blir skyddsvärda eller exkluderade från skyddet baserat på deras koppling till jämställdhet och logiker kring sexuellt våld. Jämställdhet skrivs därigenom fram som ett tillstånd som befästs vid specifika individer, som pojkvännen i exemplet ovan, men även i relation till nära relationer. Begreppet målsägande kan därmed koda rama in och försluta offren för sexuellt våld i väntan på att undersöka brottets jämställdhetstillstånd utifrån de inblandade diskursernas ramverk. Jämställdhetsdiskursen och diskursen kring sexuellt våld producerar därmed tillsammans logiker och antaganden som positionerar specifika subjekt som möjliga offer/förövare i den juridiska diskursen. Som är fyllda med koncept och termer om farliga icke-västerländska kulturer som subjekt, specifikt kvinnor, behöver skyddas ifrån (Alcoff 2018, de los Reyes 2016).

Diskursen kring sexuellt våld inbegriper en förståelse av att den repressiva staten som framställs arbeta som offrets främsta allierade, men bidrar egentligen till att reproducera diskursen och skylla problemet på 'andra' (Alcoff 2018. s.231). Wegerstad (2021) skriver i sin analys av samtyckeslagen att lagen inte kommunicerar vilka handlingar som ryms inom samtyckesrekvisitet för brott vilket försvårar för lagens funktion som tydlig och förutsägbar. Våldtäkt beskrivs istället som ett agent-löst misstag som handlar om svårigheter med kommunikation. Jag argumenterar för att lagen, medvetet om denna otydlighet, därmed tvingas 'tydliggöra' vad lagen ämnar att göra för att uppnå positiva effekter i relation till jämställdhet, utan att försvaga jämställdhetsdiskursen. Lösningen blir därmed ett utpekande av specifika subjekt som orsaken till problemet, kvinnor som anmäler jämställda män och rasifierade män som anmäls och/eller begår brott. Genom att peka ut specifika subjekt kan samtyckeslagen tillsammans med dess framställande som en modern lagändring med fokus på frivillighet, införas utan uppmärksamhet kring varför den inte infördes tidigare. Därmed framställs samtyckeslagen som en legitim och fungerande lagstiftning som positivt påverkar jämställdhet genom att upprätthålla Sveriges jämställdhetsdiskurs som en jämställd nation i framkant gällande jämställdhetsinnovationer, specifikt i relation till att stoppa sexuellt våld.

Samtyckeslagen kan därmed förstås som en lag som istället för att tydliggöra brottsliga handlingar (re)producerar och tydliggör vilka subjekt som 'passar in' i den svenska jämställdhetsdiskursen. Detta reproducerar de heteronormativa och exkluderande praktiker och maktordningar som diskursen bygger på i samtyckeslagen i relation till jämställdhet.

8. Slutsatser

Syftet med uppsatsen har varit att genom en feministiskt poststrukturalistisk läsning undersöka hur jämställdhet skrivs fram i propositionen till Sveriges samtyckeslag. Genom ett poststrukturalistiskt och diskursanalytiskt ramverk kring sexuellt våld och behovet av intersektionalitet, jämställdhet och samtyckesbegreppet tillsammans med metoden WPR har jag kunnat besvara uppsatsens frågeställningar: Hur skrivs jämställdhet fram i propositionen: *En ny sexualbrottslagsstiftning byggd på frivillighet?* Hur presenteras samtycke i relation till jämställdhet? Vilka andra begrepp förutom samtycke presenteras som lösningar och/eller problem? I vilken mån presenteras könsneutralitet i propositionen och görs andra antaganden om kön? Gör antaganden om andra maktordningar, och i så fall hur? Vilka subjektpositioner skapas? Därigenom har jag kunnat analysera och problematisera Sveriges samtyckeslag och visa på kopplingen mellan hur jämställdhet skrivs fram och Sveriges jämställdhetsdiskurs. Det övergripande målet med uppsatsen har därefter varit att bidra med förståelse av den diskursiva konceptualiseringen, av jämställdhet och sexuellt våld, i relation till Sverige som framhålls som experten på båda områdena.

Från början var diskursen kring samtyckeslagen positiv och syftade till att spegla en jämställd och feministisk lösning på sexuellt våld. Lagen presenterades att verka förebyggande och främja fokuset på individens kroppsliga och sexuella integritet och självbestämmanderätt. Samtyckeslagen kunde därmed tolkas som ett svar på tidigare kritik mot sexualbrottslagstiftningens brister i att kunna döma brott och rättsväsendets och politikens hantering av sexuellt våld. Min analys visar däremot att samtyckeslagen framhålls som en optimering av en redan jämställd och fungerande sexualbrottslagstiftning som hela tiden inkluderat ofrivillighet som grund för brott. Problemet som presenteras är därmed inte avsaknaden av samtycke och frivillighet. Istället skrivs jämställdhet fram som någonting samtyckeslagen inte nödvändigtvis har att göra med utan som ett tids- och statusmässigt

tillstånd som sexualbrottslagstiftningen sedan 1998 års införande av kvinnofridspropositionen redan innehaft. Samtyckeslagens ändringar klassificeras istället som en optimering av en redan befintlig jämställdhet som lagen hela tiden burit på. Tidigare kritiken förskjuts därigenom från lagen och positioneras istället hos de som inte förstod lagen innan samtyckeslagens ändringar.

Det underliggande problemet som jag har synliggjort handlar om att Sveriges jämställdhetsdiskurs har varit i riskzonen för att försvagas. Bland annat i relation till den tidigare kritik men även utifrån att Sverige legat efter andra länder med att införa en samtyckeslagstiftning. Logiken kring samtyckeslagen som koncept antas därmed som löftesrik, inte enbart i relation till att motverka sexuellt våld, utan snarare för att upprätthålla Sverige som ett modernt och jämställt land i framkant. För att införa samtyckeslagen och samtidigt upprätthålla Sveriges jämställdhetsdiskurs behöver samtyckeslagen därmed presenteras som en optimering av en redan fungerande lagstiftning. Detta görs genom användandet av begrepp som modern/omodern, naturlig och självklar/inte självklar som skriver fram sexualbrottslagstiftningen som en modern och jämställd lagstiftning där en samtyckeslag inte varit självklar förens vid skrivandet av propositionen. Samtyckeslagen presenteras som en samtida optimering av en redan fungerande jämställdhetsåtgärd som i ett jämställt och modernt land alltid kan utvecklas.

Samtycke blir därefter löftesrikt i form av begreppet frivillighet, men som jag visat presenteras det utifrån samma logik som samtyckesbegreppet kritiserats för och producerar frivillighet utifrån antaganden om fri vilja som ett aktivt beslut fritt från påverkan. Begreppet används istället för att forma lagändringen och därmed sexualbrottslagstiftningen som svår att bestrida utan att kritisera sin egna fria vilja och värdighet. Det kan kopplas till konceptet kring kvinnors upplevda frivillighet som en viktig markör för modernitet, vilket gör att samtyckeslagen tvingar in subjekt i 'frivilligt deltagande' för att upprätthålla jämställdhetsdiskursen som modern. Parallellt presenteras sexualbrottslagstiftningens specifika subjektpositioner utifrån heteronormativa och könade antaganden som är kopplade till Sveriges jämställdhetsdiskurs exkluderande praktiker. Dessa antaganden presenteras i propositionen i form av ursäkter för sexuellt våld som sker i nära relationer, där offren istället misstänkliggörs och tillgängliggörs. Den andra parten presenteras som jämställda män genom sin relation och därmed inte som potentiella förövare. Istället har jag visat genom ett intersektionellt perspektiv hur 'andra' män placeras som förövare genom begreppet

gärningsmän och rasifierade logiker som bidrar till att stärka ett 'vi' och 'dom'. Där regeringen gör medvetna val i användandet av gärningsman i relation till målsägande, och inte brottsoffer respektive tilltalade. Individer utanför tvåkönsnormen presenteras som tolererade av samtyckeslagen vilket bidrar till att upprätthålla Sveriges jämställdhetsdiskurs som ett framstegsland i sin inkludering av 'andra' könsidentiteter. Samtidigt skrivs jämställdhet fram som centrerat kring tvåkönsnormen vilket påverkar vilka individer som inkluderas och exkluderas från samtyckeslagens beskydd och jämställdhetsdiskursen. Jämställdhet i samtyckeslagen skrivs således fram som ett heteronormativt, naturligt, modernt, värdigt tillstånd som tolererar könsidentiteter och sexualiteter utanför tvåkönsnormen men beskyddar specifika kvinnor från specifika män beroende på deras jämställdhetsstatus. Denna konceptualisering av sexuellt våld i samtyckeslagen får diskursiva effekt för vilka narrativ som blir rimliga och vem som legitimeras som offer/förövare. Där begreppen som används i propositionen gör det som diskurserna vill och inkluderar/exkluderar subjekt för dess egna upprätthållanden. Det innebär att samtyckeslagens framskrivning av jämställdhet i relation till sexuellt våld riskerar att positionera specifika subjekt som orsaken till problemet och positionerar subjekt i motsats till varandra vilket sätter gränser för den sociala förändring som 'halleluja stämningen' såg potentialen för i samtyckeslagen.

Med avstamp ur den tidigare forskningen på svenska samtyckeslagen har jag kunnat visa hur samtyckeslagen inte anpassats efter att kunna motverka strukturella problem. I stället reproduceras traditionella heterosexuella föreställningar om hur samlag går till, som ställs i motsats till våldtäkt. I relation till Wegerstad's (2021) analys som visade hur lagen inte beskriver vad som ingår i samtyckesrekvisitet visar min studie hur detta resulterar i att lagen istället för att tydliggöra rekvisitet framhåller vilka subjekt som passar in i rekvisitet och vilka som inte gör det. Detta resulterar i ett beskydd av det jämställda subjektet som lagen inte kan positionera som potentiella förövare utan att försvaga jämställdhetsdiskursen. Utifrån den internationella forskningen på samtyckesregleringar av Halley (2016) och Quilter (2020) har jag kunnat visa hur samtyckeslagen egentligen reproducerar det som den framställs ska stoppa. Där begreppet samtycke fungerar som betryggande och för att ge en bild av en modern lag, men presenteras utifrån förutbestämda uppfattningar av hur våldtäkter (bör) går till. Detta riskerar att positionera specifika subjekt i riskgrupper för lättare och hårdare bestraffning eller exkludering. Utifrån uppsatsens tidigare forskning kring Sveriges jämställdhetsbild och lagar som jämställdhetsverktyg har jag kunnat visa hur samtyckeslagen

därmed görs till en viktig lösning för att upprätthålla Sverige som framgångsrikt land. Lagen bidrar till, och bygger på, att upprätthålla hierarkiska ordningar mellan det framställda moderna och högre utvecklade 'vi'(Sverige) och det mindre utvecklade 'andra' (Martinsson et al. 2016). Där begreppet modernt och omodernt används för att ursäkta tidigare kritik och stärka att lagen redan skulle inbegripa ett jämställt tillstånd, vilket rättfärdigar att samtyckeslagen inte införts tidigare. Detta skriver fram jämställdhet som ett tidsmässigt tillstånd som lagen haft i dåtid, i nutid, och bibehåller i framtiden men som bidrar till att osynliggöra den egentliga (o)jämställdheten och de utmaningar som finns.

8.1. Avslutande reflektioner och vidare forskning

Genom ett feministisk poststrukturalistiskt ramverk har jag kunnat fokusera på hur jämställdhet skrivs fram i propositionen till samtyckeslagen. Där WPR metoden varit givande för att synliggöra och analysera de betydelser och antaganden jämställdhet förvärvat genom propositionen och vilken roll dessa meningar spelar i samtyckeslagen och för social förändring. Detta synliggjorde hur samtycke och andra begrepp presenteras i relation till jämställdhet och i vilken mån lagen positionerats som könsneutral. Genom en poststrukturalistisk läsning av diskurser har jag kunnat analysera produktionen av subjekt och reproduktionen av maktordningar som skett både explicit och i tystnaderna i propositionen. Uppsatsen har dessutom positionerats kontextuellt genom att ta avstamp ur tidigare studier med diskursivt fokus på Sveriges jämställdhetsbild, lagstiftningar, samtyckeslagen och internationella samtyckesregleringar.

Som jag har visat genom uppsatsens analys och slutledning är inte samtyckeslagen en lagändring som bemöter tidigare kritik av svensk sexualbrottslag eller fokuserar på att lösa den strukturella problematiken kring sexuellt våld i det svenska samhället. Istället presenteras den som en lösning för att reproducera Sveriges jämställdhetsdiskurs där jämställdhetsarbete i relation till sexuellt våld inte behöver utvecklas utan istället optimeras. Genom att analysera hur begreppet jämställdhet fångas in i propositionen och omförhandlas har jag kunnat visa hur det får effekter för hur vi kan förstå frivillighet och ofrivillighet i relation till sexuellt våld. I relation till den tidigare 'halleluja stämning' som rådde inför införandet av samtyckeslagen är ofrivillighet som grundrekvisit för brott i sig inte ett koncept som medför exkluderande logiker och antaganden. Det är snarare när frivillighet/ofrivillighet kopplas till en nationell jämställdhetsdiskurs som rasifierade och heteronormativa antaganden görs. Sveriges

sexualbrottslagstiftning har haft flera lagändringar som syftat likt samtyckeslagen till att positivt påverka jämställdheten i samhället och jag menar att det behövs kritiska granskningar och perspektiv på hur dessa gjorts/görs och vilka effekter det medför. Detta för att synliggöra och möjliggöra för att kartlägga de komplexa och sammanflätade formerna av underordning, förtryck och exploatering som sker i Sverige genom åtgärder i jämställdhetens namn. Som de los Reyes (2016), Martinsson et al. (2016) och Alcott (2018) argumenterar behövs det intersektionella perspektivet för att kunna tolka och förstå hur sexuellt våld som en jämställdhetsfråga konceptualiseras i institutionella regleringar och påverkar individers förståelse av dem.

Eftersom jag har fokuserat på hur jämställdhet skrivs fram i propositionen till samtyckeslagen hade annan forskning varit att applicera mina forskningsfrågor på annat material. Till exempel undersöka om nya antaganden eller befintliga produceras/reproduceras i domstolsbeslut. Det hade vidare varit givande att undersöka vad samtyckeslagen i så fall får för effekter för individens konceptualisering av sexuellt våld och frivillighet. Intersektionalitet kan därefter med fördel utvecklas vidare i framtida studier och kombineras med andra teoretiska perspektiv för att titta på flera diskurser samtidigt och hur detta påverkar individens konceptualisering. Därigenom undersöka vilka former av underordning, förtryck och exploatering som konceptualiseras i relation till jämställdhet och sexuellt våld i samtyckeslagen men även andra åtgärder/lösningar.

Avslutningsvis hoppas jag att min uppsats bidragit med förståelse av hur jämställdhet och sexuellt våld kan institutionellt och diskursivt konceptualiseras i rättsliga texter, som en proposition till en lag. Och, hur det kan påverka individers uppfattning och möjlighet kring vart vi placerar skulden för sexuellt våld. Jag hoppas jag bidragit med en ingång till hur förslag till lösningar behöver problematiseras och inkludera intersektionella perspektiv för att kunna utmana det vi uppfattar som problem och lösningar. Därigenom förflytta oss närmare möjligheten till social förändring och ett jämställt samhälle fritt från sexuellt våld.

Referenser

Material

En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet. (Prop. 2017/18:177). Regeringen.
<https://www.regeringen.se/contentassets/20977a5e47ab41bd89e4ff609208bfa8/en-ny-sexualbrottslagstiftning-byggd-pa-frivillighet-prop-201718177/>

Litteratur

Alcoff, L. (2018). *Rape and resistance: understanding the complexities of sexual violation*. Cambridge: Polity Press.

Bacchi, C.L. & Goodwin, S. (2016). *Poststructural policy analysis: a guide to practice*. New York, NY: Palgrave Pivot

Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on Reflexive Thematic Analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11, 589-597.

Burman, M. (2010). *The Ability of Criminal Law to Produce Gender Equality: Judicial Discourses in the Swedish Criminal Legal System*. *Violence Against Women*, 16(2), 173–188.

Butler, J. 2007. *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos

Carballo Piñeiro, L & Kitada, M. (2020). *Sexual harassment and women seafarers: The role of laws and policies to ensure occupational safety & health*. *Marine Policy*. Volym 117, juli 2020, 103938, 2–9

Crenshaw, K. (1991). "Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color" *Stanford law review*, 43(6), s. 1241-1299.

de los Reyes, P. (2016). When feminism became gender equality and anti-racism turned into diversity management. I Martinsson, L., Griffin, G. & Giritli Nygren, K. (Red.), *Challenging the myth of gender equality in Sweden*. (s.23–48). Bristol: Policy Press.

de los Reyes, P. & Mulinari, D. (2020). Hegemonic feminism revisited: on the promises of intersectionality in times of the precarisation of life. *Nora* (Online). (2020(28):3 183-196

Ett särskilt brott för hedersförtryck. (Prop. 2021/22:138). Regeringen.

<https://www.regeringen.se/contentassets/fa32ed4b32564e21b0763fba292df7b2/ett-sarskilt-brott-for-hedersfortryck-prop.-202122138.pdf>

Ekholst, C. (2014). *A punishment for each criminal: gender and crime in Swedish medieval law*. Leiden, the Netherlands: Brill.

Eriksson, J. (2016). Samtyckeslag ska förändra attityder till våldtäkt. Feministiskt perspektiv. 20-April.

<https://feministisktperspektiv.se/2016/04/20/samtyckeslag-ska-forandra-attityder-till-valdtakt> (Hämtad: 2023-02-01).

Foucault, M. (2002). *Sexualitetens historia Bd 1: Viljan att veta*. ([Ny utg.]). Göteborg: Daidalos.

Gavey, N. (2019). *Just sex?: the cultural scaffolding of rape*. (Andra upplagan) London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Giritli Nygren, K,G. Fahlgren, S. & Johansson, A. (2016). Normalisation meets governmentality: gender equality reassembled. I Martinsson, L., Griffin, G. & Giritli Nygren, K. (Red.), *Challenging the myth of gender equality in Sweden*.(s.49–68). Bristol: Policy Press.

Griffin, G. (2016). Rethinking gender equality and the Swedish welfare state: a view from outside. I Martinsson, L., Griffin, G. & Giritli Nygren, K. (Red.), *Challenging the myth of gender equality in Sweden*. (s.93–116). Bristol: Policy Press.

Halley, J. (2016). "The Move to Affirmative Consent". I *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 42:1, 257–279.

Hemmings, C. (2018). Resisting popular feminisms: gender, sexuality and the lure of the modern. I *Gender, Place & Culture, A Journal of Feminist Geography*. Carfax Publ. Co., Abingdon. 25: 7, s.963–977

Hörlin, K. (2016). Samtycke i andra länder. Feministiskt perspektiv. 6 december.
<https://feministisktperspektiv.se/2016/12/06/samtycke-i-andra-lander/>
(Hämtad: 2023-02-12).

Leavy, P. & Harris, A.M. (2019). *Contemporary feminist research from theory to practice*. New York: Guilford Press.

Leijonhufvud, M. (2015). *Svensk sexualbrottslag: en framåtsyftande tillbakablick*. (1. uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.

Lenz Taguchi, H. (2014). *I på bara benet: en introduktion till feministisk poststrukturalism och subjektivitetsteori*. Malmö: Gleerup.

Levy, J. (2015). *Criminalising the purchase of sex: lessons from Sweden*. London: Routledge.

Lykke, N. (2016). How is the myth of Swedish gender equality upheld outside of Sweden? A case study. I Martinsson, L., Griffin, G. & Giritli Nygren, K. (Red.), *Challenging the myth of gender equality in Sweden*. /s.117–136). Bristol: Policy Press.

Lyrstrand Larssen, H. (2013). Röster för och emot samtyckeslagstifning. Feministiskt perspektiv. 31 januari.
<https://feministisktperspektiv.se/2014/01/31/roster-for-och-emot-samtyckeslagstifning/>
(Hämtad: 2023-02-01).

Lövkrona, I. & Nilsson, G. (2020). *Våldets kön: kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lövkrona, I., & Nilsson, G. (2023). *Mäns våld mot kvinnor - ett olösligt samhällsproblem? Våld i svensk jämställdhetspolitik under 2000-talet*. Lunds universitet, Humanistiska och teologiska fakulteterna, Institutionen för kulturvetenskaper.

MacKinnon, C.A. (1989). *Toward a Feminist Theory of the State*. Cambridge, Harvard University Press.

Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid. (Skr.2016/17:10). Regeringen.

https://www.regeringen.se/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/jamstalldhet/makt-mal-och-myndighet---feministisk-politik-for-ett-jamstallt-samhalle-skr.-2016_17-10.pdf

Mardorossian, C.M. (2014). *Framing the Rape Victim : Gender and Agency Reconsidered*. Rutgers University Press.

Martinsson, L., Griffin, G. & Giritli Nygren, K. (2016). *Challenging the myth of gender equality in Sweden*. Bristol: Policy Press.

Nationalencyklopedin. (u.å.). Proposition.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/proposition> (Hämtad 2023-05-23)-

Nilsson, G. (2020). Towards voluntariness in Swedish rape law: Hyper-medialised group rape cases and the shift in the legal discourse. I Skilbrei, M. & Stefansen, K. (red.), *Rape in the Nordic countries: continuity and change* (s.110–119). London: Routledge.

Quilter, J. (2021) *Getting Consent 'Right': Sexual Assault Law Reform in New South Wales*. Australian Feminist Law Journal. Volume 46, 2020 - Issue 2: The Law and Politics of Consent, 225–248.

Regeringen. (u.å.). Remisser.

[Remisser - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/remisser/)

(Hämtad: 2023-05-01).

Regeringen. (2016). Mål för jämställdhet. Uppdaterad 21 december 2016
<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/mal-for-jamstallldhet/>
(Hämtad: 2023-04-14).

Skilbrei, M-L. (2021). Keep sweden on top. Rape and legal innovations as nation branding. I Larsen, E., Moss, S.M. & Skjelsbæk, I. (Red.), *Gender Equality and Nation Branding in the Nordic Region*. (s.75–89). New York: Routledge

Sveriges domstolar (2021). Vem är vem i en brottmålsrättegång. [Vem är vem i en brottmålsrättegång - Sveriges Domstolar](#) (Hämtad: 2023-05-06).

Svensson, E-M, & Gunnarsson, Å. (2018). *Structuralism versus Individualism in Swedish Gender Equality Policy and Law*. *Nora-nordic journal of feminist and gender research*. Vol. 26, No. 3, 230–237

Säll, L. (2017). Problematisation as performative practice. An analysis of research articles on gender and innovation. I Hudson, C., Rönnblom, M. & Teghtsoonian, K. (red.), *Gender, governance and feminist analysis: missing in action?* (s.78–99). New York: Routledge.

Wegerstad, L. (2021). 'Sex Must Be Voluntary: Sexual Communication and the New Definition of Rape in Sweden', *German Law Journal*, 22(5), 734–752.

Wegerstad, L. (2022). Sense and Caution. A Comparative Perspective on Sweden's Negligent Rape Law. I Hoven, E & Weigend, T. (Red), *Consent and sexual offenses: Comparative Perspectives*. (s.119–126). Baden-Baden: Nomos.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.